

ZBIGNIEW BABIK
Uniwersytet Jagielloński
Instytut Filologii Słowiańskiej
ul. Reymonta 4
30-059 Kraków
e-mail: zbigniew.babik@uj.edu.pl

NAZWY RZECZNE ZLEWNI WIEPRZÓWKI — KOMENTARZE DO HASEŁ ZAMIESZCZONYCH W „HYDRONYMIA EUROPAEA” 12

Słowa tematyczne: dorzecze Wieprzówki, hydronimia polska, „Hydronymia Europeaea”

Wieprzówka jest najdłuższym, lewym dopływem Skawy, o długości szacowanej na około 30 km i powierzchni dorzecza obejmującej¹ ponad 150 km². Konwencjonalne źródła rzeki znajdują się na północno-zachodnich stokach Leskowca (hydrograficznie² ciekim źródłowym jest Pracica; zob. niżej hasło *Praciak*), ujście znajduje się natomiast na gruntach wsi Grodzisko³, kilka kilometrów na południe od Zatora. W górnym biegu rzeka ma charakter typowo górski, powyżej Andrychowa zachowuje częściowo charakter naturalny (łozysko żwirowe z roztokami o kilkudziesięciometrowej miejscami szerokości, liczne odcinki przełomowe, w tym przełomy przez rozmaite ciekawe utwory geologiczne⁴). W Andrychowie na wysokości ulicy 1 Maja ciek zmienia kierunek biegu z północno-zachodniego na północno-wschodni. Poniżej Andrychowa Wieprzówka płynie szeroką i płaską doliną, po opuszczeniu Wieprza na wielu odcinkach wcina się dość głęboko w podłoże, tworząc skarpy, osiągające w niektórych miejscach kilka metrów wysokości.

Rzeka stosunkowo wcześniej zaczęła być przekształcana przez człowieka; już najdawniejsza pewna wzmianka z 1493 r. (znana z kopii z r. 1524; por. Heck, 1891, s. 93) pojawia się w kontekście kanału doprowadzającego wodę do sta-

¹ 159,3 km² według SG-KP, s. 815; 154 km² (do Rudz) według GWiśła 1, s. 21.

² Terminu *hydrograficzny* używam w znaczeniu 'odwołujący się do kryterium długości'. Hydrograficznie ciekim źródłowym jest zatem ten, którego odległość źródeł (mierzona wzdłuż biegu korytem) od ujścia całego cieku jest największa. W ten sposób unikamy uznawania cieków dłuższych za dopływy krótszych.

³ Nie w Rudzach, jak często się mylnie podaje (ostatnio np. HE 12, s. 217 s.v.); por. Głąb, 1967, s. 9; SG-KP, s. 815, s.v. *Wieprzówka*.

⁴ Osobliwości te przedstawiają: książka J. Zielińskiego (2003, s. 38–47, 55–57, z licznymi fotografiami) i godny polecenia film (45 min.), zrealizowany przez Jerzego Tomiaka, pt. „Wieprzówka”, dystrybuowany w Andrychowie na płytach w drugiej połowie 2012 r. (m.in. zdjęcia realizowane ze schodzącego nisko drona; egzemplarz i kopie w dyspozycji autora).

wów zatorskich. Najstarsze kartograficzne zobrazowanie Wieprzówki pochodzi z mapy księstw oświęcimskiego i zatorskiego autorstwa S. Porębskiego, wydanej w Wenecji w 1563 r.; wyrysowano tam środkowy i dolny bieg niepodpisanej rzeki od Andrychowa⁵; uderzające jest rozdwojenie dolnego biegu (ciek lewy to zapewne ów kanał zasilający stawy). Kolejna — austriacka mapa wojskowa z przełomu lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XVIII w. (Mieg), bardzo dokładna — ukazuje już bardzo silne przekształcenie sieci hydrograficznej przez masowe zakładanie stawów i prowadzenie do nich kanałów zasilających.

W XX w. rzeka na kilku odcinkach (środkowe Rzyki, bieg w Andrychowiu i Wieprzu, częściowo w Gierałtowicach, Przybradzu i Rudzach) została pogłębiona i uregulowana; najpierw belkami i faszyną, następnie kamiennymi (lub betonowymi) opaskami wzdłuż brzegów. W okresie powojennym radykalnie przekształcono koryto na odcinku od Andrychowa, zwężając je i prostując; brzegi obsadzono wikliną, a spadek zmniejszono, tworząc kaskadę betonowych wodospadów i jazów. Do dziś jednak w Gierałtowicach, Przybradzu, Graboszycach i Grodzisku po dużych wezbraniach odtwarzają się odcinki koryta ukształtowane w dużej mierze przez samą rzekę (szczególnie malowniczy bywa preferowany przez wędkarzy odcinek od ujścia Frydrychówki w Przybradzu do jazu pod przysiółkiem Zaskawie w Graboszycach)⁶.

⁵ Mapa S. Porębskiego charakteryzuje się typowym dla starszej kartografii „skurczeniem” i zniekształceniem terenów niezasielonych i słabiej znanych autorom, zwłaszcza obszaru Beskidów i górnych biegów Skawy i Soły. Mimo to na tle współczesnej sobie kartografii oceniana jest wysoko (Alexandrowicz, 1984; Pietkiewicz, 1980). Podobnie ocenić należy jakość przekazów onomastycznych; zwłaszcza do późniejszych przerysów zakradło się sporo błędów drukarskich, autor oparł się jednak pokusie latynizowania nazw, charakterystycznej np. dla dzieł Bernarda Wapowskiego czy Stanisława Grodzieckiego z 1562 r. Mapa zawiera m.in. najstarsze prawdopodobnie poświadczania nazwy i samego istnienia Sułkowic andrychowskich (co ciekawe, jako <Sulkowicze>, bez widocznego w Tekach </> między </> i </>) oraz zapis nazwy Roczyn, starszy o 18 lat od przekazów ze „Źródeł Dziejowych”. Warto byłoby dodać to źródło do korpusu „Nazw miejscowych Polski”. W HE 12 (s. 316) mapa figuruje w wykazie skrótów (DOZ.), zazwyczaj jednak autorzy nie uwzględniają widniejących na niej form nazw.

Bardziej znany jest przerys mapy w dziele A. Orteliusa z 1575 r.; w Polsce fragmenty wersji Orteliusa (z całym dorzeczem Wieprzówki) były przez wiele lat przedrukowywane na ostatniej stronie okładek szkolnych atlasów geograficznych; obecnie w Internecie można też znaleźć reprodukcję kolorową. Wersja Orteliusa obciążona jest dużą liczbą błędów drukarskich. Czarno-białe (i niezbyt czytelne) reprodukcje obu wydań (i przerysu T. Witta z drugiej połowy XVII w.) publikuje A. Siemionow (1984; ilustracje 1–3 na wklejkach po tekście). Bardziej czytelna jest reprodukcja oryginału u P. Zięby (2009, s. 49, rys. 7). Dobra reprodukcja oryginału dostępna jest w Małopolskiej Bibliotece Cyfrowej.

⁶ Fragment ten można obecnie obejrzeć z lotu ptaka na portalu YouTube na filmie wideo zarejestrowanym z motolotni (!) prawdopodobnie w drugiej dekadzie kwietnia 2009 r. Dostępnych jest tam kilka innych filmów wideo nagranych podczas powodzi w maju 2010 r. (Andrychów, Wieprz, Gierałtowice, Przybradz, Rudze, Grodzisko).

Niewiele wiadomo o przedhistorycznym osadnictwie dorzecza Wieprzówki. Stosunkowo dobre gleby (gliny i lessy, zazwyczaj II i III, niekiedy nawet I klasy bonitacyjnej) z niejasnych względów nie okazały się tu czynnikiem przyciągającym dawnych rolników. Wiadomo, że na terenie górnego dorzecza Wieprzówki na południe od Andrychowa istniały osady kultur neolitycznych i łużyckiej. Osadę (gród) kultury łużyckiej odkryto także w Grodzisku, w pobliżu ujścia Wieprzówki. Zaskakujący jest natomiast brak znalezisk z okresu wpływów rzymskich⁷ i wczesnego średniowiecza — tym bardziej że w późnym średniowieczu obszar między Wisłą, Sołą, Skawą i Beskidami w stosunkowo krótkim czasie pokryty został gęstą siecią osad lokowanych na prawie niemieckim i odlesiony⁸. Historyczne poświadczenia początków osad nowożytnych są dość późne — w połowie XIII w. zapisano tylko nazwy kilku wsi nad dolnym biegiem rzeki: Grodziska⁹, Graboszyce (NMPol I, s. 334 s.v.; Zięba, 2009, s. 23–25) oraz zapewne Rudz (NMPol X s.v.)¹⁰. W drugiej dekadzie XIV w. udokumentowano istnienie Inwałdu (zob. niżej). Największa grupa wsi ujawnia się w spisach świętopietrza z trzeciej (Frydrychowice, Gierałtówice, Nidek, Wieprz?) oraz piątej i szóstej dekady XIV w. (Andrychów, Wieprz?). W XV w. udokumentowano istnienie Przybradza (por. Karaś, 1963). Jak widać, w części północnej przeważają nazwy polskie, w pasie podgórskim pojawiają się elementy niemieckie (*Inwald, Andrychów, Frydrychowice, Gierałtówice*, moim zdaniem także *Nidek*)¹¹. Wsie położone na południe od Andrychowa, poza leżącymi już poza dorzeczem Skawy

⁷ W Wieprzu znaleziono monety (monetę?) rzymskie (Siemionow, 1984, s. 84). Na mapach dołączonych do książki K. Godłowskiego (1985) całkowicie brak znalezisk z obszaru między Sołą a Skawą. Znamienne są sformułowania na stronie internetowej gminy Wieprz: „Pradziejowy okres kolonizacyjny terenów obecnej gminy skupiał się głównie w obrębie doliny największej miejscowej rzeki — Wieprzówki. Najintensywniejsze zasiedlenie tego obszaru miało miejsce w epoce kamienia, a późniejsze ślady penetracji człowieka są znikome ze względu na brak lub zatarcie źródeł archeologicznych” (www.wieprz.pl/2-gmina-,71-o-gminie).

⁸ Na mapie S. Porębskiego są jedynie oznaczone małe laski.

⁹ We wsi zachowały się fragmenty dużego grodziska z okresu piastowskiego, prawdopodobnie z XI w. (por. Żaki, 1974, s. 184, 196, 514, 520, 574), wspomnianego przez późniejsze źródła pisane (Długosz, zob. Putek, 1938, s. 143–144), odległego od oddzielonego Skawą ujściowego odcinka Wieprzówki o ok. 500 m. Odcinek ten musiał zatem znajdować się w polu widzenia (i w zakresie wiedzy geograficznej) rezydentów grodu.

¹⁰ Niepewna jest interpretacja zapisu *Ruda*; nazwa rzeczki *Rudzianka* w Podolszu (HE 12, s. 165) sugeruje, że mogło tu chodzić o zanikłą miejscowość na północ od Zatora. Nazwa *Rudze* sprawia wrażenie dzierżawczej (od imienia *Rudy*), wtórnie spluralizowanej (pluralne formy nazwy pojawiają się w zapisach z XVI w., zebranych u R. Rauschera (1931, s. 281, 285): *na Rudzách*, z lat 1548 i 1549).

¹¹ O osadnictwie niemieckim (wraz z mało znanymi średniowiecznymi niemieckimi wariantami tutejszych toponimów) zob. bardziej szczegółowo u J. Putka (1938, s. 31–39). Wiele interpretacji językowych tego autora nie wytrzymuje jednak krytyki.

Rocznymi¹², nie są pewnie udokumentowane przed XVI w. (Sułkowice¹³, Zagórnik, Targanice, Rzyki, Bołęcina, Brzezinka¹⁴).

Jeszcze później pojawiają się w źródłach hydronimy. Poza nazwą Wieprzówki poświadczenia nie wykraczają tu poza XVI w. (nazwy potoków granicznych z Wieprza, Inwałdu, Andrychowa i Zagórnika w aktach jednego z recesów granicznych). Nazwy największych dopływów Wieprzówki — Targaniczanki i Frydrychówki — znane są jak dotąd dopiero ze źródeł osiemnastowiecznych. Najwięcej nazw małych rzeczek i potoków zawiera pierwsza metryka józefińska z lat 1785–1788. W obiegu pozostają niestety jedynie pozbawione kontekstu ekscerpty ogłoszone przez historyków i onomastów¹⁵. Nazwy te przeważnie wyszły

¹² Według opracowania z 2007 r. (Andrych., s. 57) Roczyny pojawiają się po raz pierwszy (jako <Rocziny>) w akcie sprzedaży księstwa oświęcimskiego królowi polskiemu, dokonanej w 1451 r. Podana data jest błędna; sprzedaż miała miejsce w 1457 r. (GM II, s. 606–611). Źródło to nie jest cytowane przez W. Lubasia (1968).

¹³ Być może nazwa ta brzmiała pierwotnie *Sulków*; w aktach oświęcimskich pod datami 1508 i 1516 pojawia się niejaki Stańczyk Wys(z)ota z *Sulkowa* (por. SPPP 6, nr 15: Stajnczyk de *Szultow* [pro *Szulcow]; Rauscher, 1931, s. 181 [nr 82]: *Já Stančik Vyšota z Sulkova* i indeks na s. 317; Zwoliński, 1993b, s. 7–8; osobnik ten przez kilkanaście lat procesował się z Piotrem Gierałtowskim). Najbliższy geograficznie Sułków znajdujemy w okolicach Wieliczki (Lubaś, 1968, s. 146), dalszy — na obszarze gwar laskich koło Baborowa (SNGŚ 13, s. 118). W zapisach nazw regionu obserwuje się niekiedy wahania między postaciami patronimicznymi i dzierżawczymi.

Należy też zwrócić uwagę na postać Jana Sulikowskiego, wymienionego jako burgrabia oświęcimski w 1466 r. (Rauscher, 1931, s. 64 i 65 [nry 145 i 149]). Wydaje się mało prawdopodobne, by żadna z tych dwu osób nie miała nic wspólnego z późniejszymi Sułkowicami koło Andrychowa, najwidoczniej istniejącymi już w tym czasie (1. połowa XV w.–1. połowa XVI w.) jako osada.

¹⁴ Badania niepublikowanych akt wizytacji biskupich i kapitulnych przechowywanych w archiwach krakowskich pozwoliły udokumentować istnienie już w XVII w. kilku wsi, które według współczesnych repertoriów onomastycznych poświadczono pod obecnymi nazwami dopiero pod koniec XVIII w. (Zwoliński, 1993a, s. 11 i 13). Szczególnie zastanawiająca jest wzmianka o przynależności do siedemnastowiecznej parafii andrychowskiej wsi Brzezinka, dokumentowanej w NMPol (I, s. 381, s.v. *Brzezinka* (1)) dopiero „Słownikiem geograficznym” (nb. figuruje ona również jako osada podpisana *Brzezina* w odpowiednim miejscu mapy Miega). Por. też poniżej hasła *Bołęcina* i *Targaniczanka*.

¹⁵ W pracowni Słownika Historyczno-Geograficznego Małopolski w Średniowieczu (IH PAN w Krakowie) przechowywane są rękopiśmienne excerpty z „Metryki” dotyczące wsi dawnego powiatu śląskiego, pokrywającego się w zasadzie z dawnymi księstwami oświęcimskim i zatorskim (obejmują one m.in. całe dorzecze Wieprzówki). Miałem okazję przejrzeć ich część w październiku 2012 r. (wsie Andrychów, Inwałd, Nidek, Rzyki, Sułkowice, Targanice, Zagórnik). Charakter poszczególnych wyciągów jest rozmaity, niekiedy kontekst pozwala na pewną lokalizację obiektów, w innych nazwy wymieniane są jedynie „hurtem” w obrębie poszczególnych niw. Nie przejrziałem wyciągu z opisu Choczni, stąd w niniejszym opracowaniu pominięto całkowicie nazwy rzeczne lokalizowane w tej wsi (część z nich zapewne odnosiła się do prawych dopływów Frydrychówki). Za umożliwienie wglądu do tych wypisów dziękuję kierownikowi pracowni, mgr. Waldemarowi Bukowskiemu.

z użycia przed XX w., a obiekty wymieniane w „Metryce” zwykle mogą być lokalizowane tylko przy zastosowaniu wnioskowań pośrednich. Źródła późniejsze dokumentują już zaawansowany zanik lub odnawianie nazw małych obiektów wodnych.

Dorzecze Wieprzówki należy do najlepiej znanych mi zlewni rzecznych. Od kilkudziesięciu lat interesowałem się bowiem lokalną przyrodą i hydrologią, gromadząc jednocześnie współczesne materiały kartograficzne. Większość cieków omówionych poniżej (zwłaszcza zlokalizowanych w środkowym i dolnym biegu) znam — lepiej lub gorzej — z autopsji¹⁶, a lokalne nazewnictwo poznałem głównie z map. W połowie ubiegłej dekady, po zakupie tomów serii „Hydronymia Europaea”, zaobserwowałem, iż niektóre znane mi z map, ściśle zlokalizowane i podpisane cieki autorzy obejmującego całość tego dorzecza tomu HE 12 traktują jako obiekty nieistniejące lub nienazywane. Planowałem opracowanie typu recenzyjnego, od czego jednak wówczas zostałem skutecznie odwiedzony. Pod wpływem wrażeń z odwiedzin dawno niewidzianych okolic postanowiłem do zagadnienia powrócić teraz¹⁷. Szczegółowa ekscerpcja i analiza materiału lokalizowanego przez HE 12 w dorzeczu Wieprzówki doprowadziła do generalnej rewizji dużej części informacji hydrograficznych (niekiedy i innych szczegółów) zawartych w większości opracowanych tam haseł, a onomastyczna podróż w krainę rzeki oglądanej z okien domu rodzinnego stała się dla autora podróżą sentymentalną do miejsc, w których wzrastał¹⁸.

¹⁶ W latach 2012, 2013 i 2014, w trakcie opracowywania niniejszego artykułu, obszedłem kilkakrotnie całe koryto rzeki od połączenia z Pracicą aż do ujścia, zapoznając się z jego obecnym stanem (liczne zdjęcia w mojej dyspozycji). W podobny sposób zwiedziłem również Targaniczankę i Frydrychówkę.

¹⁷ Tekst powstał w październiku i listopadzie 2012 r. oraz późną zimą 2014 i wiosną 2015 r. Kilkuletnia przerwa okazała się korzystna, tymczasem przeprowadziłem bowiem szczegółową kwerendę polskich materiałów mikrotoponimicznych, uzyskawszy m.in. dostęp do zbiorów niepublikowanych, w tym do maszynopisu „wadowickiego” zeszytu UN (co pozwoliło jednoznacznie rozstrzygnąć niektóre wątpliwości). W tym czasie opublikowano też arkusze mapy Miega obejmujące badany teren.

¹⁸ Tekst niniejszy ma nietypowy charakter; przypomina recenzję, ale ukazuje się prawie 20 lat po omawianej pracy, ogranicza się też do wycinka materiału, wybranego według kryterium hydrograficznego. Na tle wcześniejszych prac autora wyróżnia się skoncentrowaniem na identyfikacji i lokalizacji nazw (stanowi więc dlań skądinąd nowe doświadczenie badawcze), aspekt etymologiczny został natomiast przesunięty na drugi plan. Celem jego jest przede wszystkim zwrócenie uwagi na najbardziej dyskusyjne aspekty części istniejących opracowań hydronimicznych (zwłaszcza wobec trwających w IJP PAN prac nad przygotowaniem i udostępnieniem usystematyzowanej bazy danych z zakresu hydronimii polskiej).

OPIS ZACHODNIEJ GRANICY INWAŁDU W „ACTA TERRESTRIA CRACOVIENSIA”

(406, s. 31–32)

Najstarszym źródłem do hydronimii dorzecza Wieprzówki wymieniającym więcej niż jedną nazwę jest opis zachodniej granicy Inwałdu, datowany w różnych hasłach HE 12 na lata 1567 (błędnie) lub 1577. Nazwy z niego pochodzące zostały uwzględnione w HE 12, żadnej jednak nie przypisano konkretnemu obiektowi, a niektóre określane przez nie obiekty uznano za nieistniejące. Podobną bezradność wykazali historycy redagujący „Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu”, gdzie szczegółowo zreferowano treść tej delimitacji (2, s. 154, s.v. *Hynwald*). Tymczasem próba konfrontacji opisu z dzisiejszym przebiegiem zachodnich granic Inwałdu (i Zagórnika, powstałego na pierwotnym terenie Inwałdu) pozwala na jednoznaczny identyfikację wszystkich wymienionych pod nazwami obiektów (może poza nieistniejącymi już w ówczesnym kształcie rolami, nazywanymi od nazwisk kmieci).

Opis rozpoczyna się od kopca na wspólnej granicy Inwałdu, Wieprza i Frydrychowic; stamtąd granica Inwałdu biegnie nad potoczkiem aż do potoku zwanego <*Blearowszky*>. Od tego potoczku granica ciągnie się do kopca usypanego przy potoczku na gruntach folwarku Stanisława Gniewka, ku potoczkiowi Gniewka płynącemu z jego dąbrowy, i dalej ku potoczkiowi płynącemu przez rolę plebana inwałdzkiego. Dalej granica skręca na południe ku górcie, przez potok do Prus(z)owej¹⁹ roli, od niej ku górcie przez kraniec Czobakowej²⁰ roli i stąd prosto przez zarośla ku jabłoni, od niej w górę do między Bobrowej²¹ roli, a dalej od górnego folwarku wieprzowskiego do potoku zwanego Krakowica. Granica przechodzi przez ten potok na górkę do andrychowskiego gruntu i dochodzi do Głębokiego Potoku, biegnie nim w górę biegu aż do źródeł i dalej obok góry zwanej Czeczkowa. Kopce sypane są dalej nad stawkami andrychowskimi naprzeciwko Chrostownej Góry, następnie wokół tej góry aż do rzeczki Świepietnik. Nad Świepietnikiem w miejscu ujścia potoku Zagórnik usypano ostatni kopiec, gdyż dalej granica między Inwałdem i Sułkowicami biegła korytem Świepietnika.

Opis ten jest nadzwyczaj precyzyjny, całkowicie zgadza się bowiem z dzisiejszym przebiegiem granic i realiami topograficznymi. Dzisiaj granice Wieprza, Inwałdu i Frydrychowic schodzą się na zachód od Frydrychówki

¹⁹ Nazwisko *Prus* jest dość częste w Andrychowie.

²⁰ Zapewne pierwotna forma nazwiska *Cabak*, znanego autorowi z Andrychowa. J. Putek (1969, s. 125, 127, 444) podaje je (w formie *Czabak*) z Choczni i Kaczyny oraz — pod datą 1742 — z samego Inwałdu.

²¹ Nazwisko *Bober* jest dość częste w pow. wadowickim (ponad 50 nosicieli, zob. *MoiKrewni*).

po przyjęciu przez nią Stawków, przy małym potoczku wpływającym do Frydrychówki tuż przed jej połączeniem ze Stawkami, następnie granica Inwałdu biegnie na południowy zachód wzdłuż górnego (konwencjonalnego) biegu Frydrychówki w odległości kilkuset metrów na zachód od tego potoku, przecinając trzy małe (po około 200 m długości) strugi (druga i trzecia w kolejności wypływają z lasku określanego jako Plebański Las), następnie skręca na południe, przekracza Frydrychówkę, kierując się przez zachodni stok niewielkiego wzniesienia, przecina górny bieg Krakowicy, wreszcie stabilizuje się na bezimiennym strumieniu (niżej nazywanym „lewym ciekim źródłowym Krakowicy”), wypływającym z przełęczy między Pańską Górą i Kobylką. Dalej, po przeciwnej stronie wododziału, biegnie tuż obok kilku dzikich i zanikających stawków na małym dopływie Młynówki w dawnym sadzie podworskim (hr. Bobrowskich) na wschodnim stoku Pańskiej Góry, skręca w kierunku południowo-wschodnim, okalając Pabisiową Górę i docierając do Potoku Zagórnickiego. Dolny bieg Potoku Zagórnickiego stanowi dziś granicę między Andrychowem i Sułkowicami, natomiast granica między Zagórnikiem i Sułkowicami biegnie Rzyczanką.

Z porównania obu opisów wynika jednoznacznie, iż:

1. Pierwszy z wymienionych potoczków to bezimienny ciek uchodzący z lewej strony do Frydrychówki tuż przed jej połączeniem ze Stawkami.

2. Potok <Blearowski> to obecny górny bieg Frydrychówki, płynący spod wzgórza Studlikówki na wschód, zaś potoczki płynące koło folwarku Gniewka i z jego dąbrowy oraz potoczek płynący obok roli plebańskiej to jego małe, bezimienne lewe dopływy²².

3. Krakowica, wbrew zdaniu autorów HE 12 i SHGKr, jest pewnie zidentyfikowana (zob. niżej), a jej lokalizacja ściśle odpowiada opisowi z ActTerrCrac.

4. Głęboki Potok to lewy z cieków źródłowych Krakowicy na granicy Andrychowa i Inwałdu.

5. Czczkowa Góra to dzisiejsza Pańska Góra w Andrychowie.

6. Chrostowna Góra to dzisiejsza Pabisiowa Góra w Zagórniku.

7. Świepietnik to Rzyczanka między Andrychowem, Zagórnikiem i Sułkowicami.

8. Zagórnik to obecny dolny bieg Potoku Zagórnickiego.

Wyniki tej konfrontacji nasuwają kilka refleksji. Po pierwsze, zdumiewa zbieżność dzisiejszych granic sołectw z granicami wytyczanymi pod koniec XVI w. Drugim, może nawet ważniejszym, choć przecież banalnym spostrzeże-

---

²² Strugi te oglądałem podczas obchodów terenu przeprowadzonych w sierpniu 2013 r. Jedna z nich w tym dość upalnym okresie była całkowicie sucha, w dwóch jednak była woda (na jednej znajduje się zresztą niewielki przydomowy stawek).

niem jest zaskakująca nietrwałość mikrotoponimów (w tym mikrohydronimów) między końcem średniowiecza a czasami nowszymi (XVIII–XX w.); prawie cała warstwa mikrotoponimiczna zarejestrowana w źródle z drugiej połowy XVI w. została „zmyta” przez nowe nazwy na przestrzeni dwu kolejnych stuleci, tylko niektóre z nich zachowały się w dawnej funkcji lub jako nowe ojkonimy. Przetwały natomiast wszystkie wymieniane nazwy wsi. Badacze toponimii polskiej doskonale już zdają sobie sprawę, że w okresie pośredniowiecznym najtrwalszą masową kategorią toponimiczną były ojkonimy, i to one, jako oś ówczesnego systemu geograficznego, stawały się punktem wyjścia powstających w tym czasie nowych nazw relacyjnych. Wiąże się z tym konstatacja, iż nawet w XVI w. najmniejsze ciekie — strugi o kilkusetmetrowej długości, których dorzeczca można było zazwyczaj objąć spojrzeniem z jednego miejsca — nie miały ustalonych nazw własnych.

PROBLEM WCZESNOŚREDNIOWIECZNEJ NAZWY WIEPRZÓWKI

Dzisiejsza nazwa *Wieprzówka* stanowi rezultat charakterystycznej dla nowszej polszczyzny uniwerbizacji prawdopodobnego wyrażenia przyimkowego **Wieprzowska Rzeka*. Wczesnej metryki takiej właśnie postaci przymiotnika odmiejscowego dowodzi zaświadczone w okolicy już w XVI w. nazwisko szlacheckie *Wieprzowski* (por. Rauscher, 1931, s. 121: r. 1533 i późniejsze, zob. indeks na s. 318); rozszerzenie *-ow-* zapobiegło komplikacjom związanym z grupą spółgłoskową *-przk-* lub koniecznością jej rozbicia. Etymologia ta implikuje, iż nazwa jest późniejsza od ustalenia się postaci *Wieprz* jako nazwy największej w okolicy (i nad brzegami rzeki) wsi²³. Nasuwa to pytanie o nazwę rzeki używaną wcześniej; mało jest prawdopodobne, by niewymieniony w najstarszych spisach świętopietrza *Wieprz*²⁴ istniał choćby w połowie XIII w., gdy osadnictwo w dolnym biegu (Graboszyce, Rudze i zwłaszcza Grodzisko z wczesnopiastowskim grodem) jest już w sposób niewątpliwy udokumentowane.

²³ W latach 1346–1358 *Wieprz* płacił 8 skojców (16 groszy) świętopietrza, podczas gdy np. *Andrychów* — zaledwie 3 grosze. Sądząc po wysokości podatku, można uznać, że *Wieprz* był wówczas jedną z największych miejscowości dekanatu zatorskiego (liczącą ponad 500 mieszkańców), obejmującego przecież także wsie na północ od Wisły. W sąsiednim dekanacie oświęcimskim dorównywał mu tylko duży liczebnie i dzisiaj *Osiek*, a przewyższały jedynie parafie miejskie (Kęty, Oświęcim, Żywiec; por. Zięba, 2009, s. 27). Również dzisiaj jest to największa pod względem obszaru wieś gminy (27 km²), z liczbą mieszkańców sięgającą 5 tys. (wspomniany *Osiek* ma 6,6 tys. mieszkańców i 29 km² powierzchni).

²⁴ Wyjaśnienia wymaga postać <*Vepres*> z 1326 r., interpretowana niekiedy jako wyraz łaciński o znaczeniu ‘zarośla’ (zob. Putek, 1969, s. 441). Niewątpliwie jest to jednak zniekształcona substytucyjnie lub graficznie nazwa *Wiepra* w najdawniejszym przekazie.

Jedną z możliwości jest przyjęcie postaci *Wieprz jako dawnej nazwy Wieprzówki. Wprawdzie powstanie określenia **Wieprzowska Rzeka* nie może być traktowane jako argument za takim rozwiązaniem (Babik, 2001, s. 613), funkcjonowanie nazw rzecznych brzmiących *Wieprz* — niezależnie od ich interpretacji etymologicznej — jest jednak potwierdzone w innych częściach dorzecza Wisły. *Wieprz* jest też jedyną w zasadzie nazwą miejscową nad środkowym i dolnym biegiem rzeki, której pochodność względem nazw osobowych może budzić wątpliwości (lub inaczej — nazwą, która z największą dozą prawdopodobieństwa mogłaby zostać uznana za ponowioną z wcześniejszej nazwy rzecznej nie pochodzącej od antroponimu²⁵). Nazwa terenowa *Świnka*, określająca obiekt na lewym brzegu Wieprzówki i tuż za mostem w Przybradzu (UN 16, s. 27: pole i pastwiska; dawniej folwark, por. Putek, 1938, s. 18), zapewne żartobliwe tłumaczenie-ponowienie nazwy rzeki, może przekształcać zarówno postać *Wieprz*, jak i *Wieprzówka*.

Drugą możliwością byłoby przetrwanie dawnej nazwy jako określenia któregoś z dopływów lub potoków źródłowych (zwłaszcza *Świepietnika* lub *Targaniczy*²⁶ jako używanych w XVI–XVII w. nazw dwu głównych cieków źródłowych Wieprzówki; zob. niżej odpowiednie hasła). Takie „zepchnięcie” dawnej nazwy do funkcji określenia dopływu jest w wielu wypadkach udokumentowane, tutaj brakuje jednak wyraźnej przesłanki w postaci powtarzania się tej samej „charakterystycznej” nazwy w dwu odległych miejscach dorzecza²⁷.

²⁵ Jednym z motywów występowania syngulatywnych postaci wyrazów nieoczekiwanych z punktu widzenia semantyki (np. właśnie apelatywów zwierzęcych) w funkcji nazw średniowiecznych osad mogły być eksponowane w tych osadach przedstawienia ikonograficzne (znaki herbowe, np. na chorągwiach, bądź umieszczane na tarczach nad bramami wjazdowymi, na karczmach itp.). Taką interpretację proponuje się dla podbielskich Kóz, w których nazwie ustalona ostatecznie forma *Dwie Kozie* → *Kozy* współistniała początkowo z postacią pochodną od niemieckiej nazwy osobowej *Siegfried* (por. NMPol V, s. 254–255, s.v. *Kozy* (1)). Forma ta powtarza się i gdzie indziej (por. *Dwikozy* pod Sandomierzem).

Zawsze możliwa interpretacja dzierżawcza wydaje się tutaj niezbyt atrakcyjna, gdyż formant dzierżawczy *-*jb* ze względu na fleksję motywującego antroponimu *Wieprz nie mógłby zaznaczyć się formalnie.

²⁶ Targaniczanka przy ujściu jest ciekim o rozmiarach porównywalnych z Rzeczanką, przede wszystkim pod względem długości biegu, dawniej zapewne i szerokości łożyska, dziś uregulowanego (nieco większe różnice zachodzą przy porównaniu obszarów obu zlewni, a więc i przeciętnego przepływu). Być może była ona pierwotnie traktowana jako ciek źródłowy.

²⁷ Jedyną bodaj nazwą powtarzającą się w dwu miejscach dorzecza jest wspomniana już *Górnica* — okolica sztucznego przekopu Wieprzówki pod Zatozem (a więc teren górny w stosunku do miasta) i *Górnica* — nazwa zachodniej części Andrychowa, położonej na dość wysokiej krawędzi doliny Wieprzówki, stanowiącej jednocześnie dział wodny między dorzeczami Skawy i Soły. Nazwa taka była podawana także z *Wieprza* (UN 16, s. 77: pola, wzgórze). W tym wypadku bardzo prawdopodobne jest zatem niezależne w różnych miejscach powstawanie nazwy *Górnica*, nawiązującej do lokalnych uwarunkowań fizjograficznych.

Trzecią możliwością, odwołującą się do typowego we wczesnym średniowieczu sposobu nazywania znaczących dopływów, byłoby przyjęcie postaci *Skawica* jako określenia największego bliżej znanego wczesnośredniowiecznym osadnikom dopływu Skawy. Inspiracją dla tego kierunku poszukiwań jest wystąpienie nazwy terenowej *Zaskawie* w Graboszycach, na prawym brzegu Wieprzówki (pod wzniesieniem Łysa Góra), kilka kilometrów na zachód od koryta Skawy. O ile nie jest to nazwa przeniesiona z odcinka ujściowego (nazwę terenową *Zaskawie* znajdujemy też w Grodzisku między Wieprzówką i Skawą, gdzie posiada oczywistą motywację lokalną), można liczyć się z pierwotnym brzmieniem *Zaskawicze, usunięciem morfu *-icz-* jako niemotywowanego po zaniku nazwy *Skawica* i przebudową postaci mikrotoponimu pod wpływem nazwy Skawy, nieprzerwanie znanej niewątpliwie i w tej części Graboszyc. Motywowana nazwą Skawy deminutywna *Skawica* powtarza się w południowej Małopolsce co najmniej dwukrotnie²⁸.

UWAGI DO POZOSTAŁYCH HASEŁ HE 12

Bandurowy — potok wymieniony w „Metryce”, w opisie niwy Leśnej Targanic (obejmującej południową część wsi); według HE 12, s. 12 (s.v.) obiekt nieistniejący. Bliższa lokalizacja nie jest możliwa bez wglądu w pełny tekst źródła, nie ma jednak podstaw, by kwestionować istnienie obiektu. W opisach hydrograficznych można lokalizować go powyżej ujścia Zarębków (zob. hasło niżej).

Ble<...>arowski — zapis <*Blearowszky*> dotyczący obiektu lokalizowanego w obszarze granicznym Inwałdu, kategorycznie podanego w HE 12 (s. 16, s.v.) jako dziś nieistniejący. Jak wskazano wyżej, nazwę tę nosił lewy ciek źródłowy Frydrychówki.

²⁸ Chodzi o dobrze znany lewy dopływ Skawy pod Babią Górą (HE 12, s. 176–177 s.v.) oraz rzekę wymienioną w KodTyn nr 19 (lata 1253–1258) jako <*Scauicha*>. Moim zdaniem utożsamianie tego zapisu ze Skawicą (tak np. HE 12 l.c.) jest nieprawdopodobne; wykluczają to znaczna odległość Skawicy od Radziszowa (w dokumencie występują: Radziszów, Włosań, Myślenice, Mogilany oraz niezidentyfikowana wieś <*Curoscank/c*>, czytana *Kurozwęki*) i występowanie na tej przestrzeni niewymienionej Skawy, której wymienienia w takim wypadku należałoby bezwzględnie oczekiwać; skądinąd charakterystyczna troistość wymienionych rzek (Skawina, Skawica i Siedlnica) dobrze koresponduje z troistością równorzędnych rozmiarami cieków źródłowych Skawinki (Skawica i Siedlnica byłyby uważane przez miejscowych za dopływy rzeki głównej, zwanej *Skawiną*). Odrzucam zatem również identyfikację Siedlnicy z Sidzinką na północ do miasta Skawiny (tak np. HE 12, s. 174, s.v. *Sidzinka* (2)). Jeszcze mniej prawdopodobne jest odnoszenie tej nazwy do Sidziny nad górną Skawą (tak np. Wacyk, 1979, s. 5).

Wspomnijmy też szesnastowieczny (r. 1578) zapis *Skawica*, odnoszony do dopływu lub samej Skawy względnie jej odnogi lub nowego koryta między Jaroszowicami i Gorzeniem powyżej Wadowic (Putek, 1969, s. 174).

Nazwę pozostawiono bez objaśnienia („unklar”); widoczny w zapisie hiat mógł powstać skutkiem zaniku (lub niezapisania) *j* bądź *ch* (*h?*). W znanych mi opracowaniach traktujących o Inwałdzie i okolicy nazwisko **Ble*([...])*ar* nie pojawia się, w polskich zbiorach antroponimicznych znajdujemy jednak zarówno nazwisko *Blejarski* (Warszawa), jak i niemieckie *Bleier* (Kaszuby), pochodzące może od apelatywu *Blei* ‘olów’. Lepiej poświadczono nazwisko *Blechar*, *Blecharz*. Prawdopodobnie zatem etymonem tego hydronimu jest antroponim pochodzenia niemieckiego; w Inwałdzie należy liczyć się z dość szybko polonizującym się późnośredniowiecznym osadnictwem niemieckim.

Bobrek — w HE 12 (s. 17, s.v.) długość cieką określono na 2,7 km. W rzeczywistości strumień, wypływający w granicach administracyjnych Andrychowa, a uchodzący do Wieprzówki w północnym Wieprzu, liczy ponad 7 km długości²⁹. Jest to w większej części uregulowany i skanalizowany (bieg wyprostowany³⁰) ciek o charakterze nizinny i niewielkim spadku, płynący wśród pól uprawnych prawie równolegle do Wieprzówki w dość szerokiej (pra)dolinie tej rzeki. Występowanie w nim bobrów jeszcze w dobie średniowiecznej lokacji Wieprza (czy Nidku) wydaje się dość prawdopodobne; według map Miega i Kummerera (gdzie nie wyrysowano jego dolnego biegu) na strumieniu istniało kilka większych lub mniejszych stawów, a niedawne istnienie tam obszarów podmokłych potwierdza mikrotoponim *Nad Bagnami* (por. MpZiemOśw). Na niektórych planach miasta Andrychowa (MpAnd) źródłowy odcinek tego potoku podpisany jest mylnie jako *Buk*, czego nie odnotowano w HE 9 i 12. Cytowany natomiast w haśle zapis *Bobrzek B.* Kummerer (za nim HW i HE 12) błędnie odnosi do Krakowicy (zob. niżej).

Bołęcina — informacja o położeniu w prawym dorzeczcu Wieprzówki (HE 12, s. 18 s.v.: „r. z. Wieprzówka”) opiera się na nieporozumieniu; jest to dopływ lewy, co jednoznacznie wynika z położenia Sułkowic wobec Wieprzówki. W większej części biegu potok stanowi granicę między Sułkowicami i Rzykami. Na jednej z map (MpAnd gmina: E5) jako Bołęcinkę omyłkowo podpisano Pracicę. Według A. Obozy (b.d., s. 1) w XIX w. potok nosił też nazwy *Bobrzyner* [*Bach*]³¹ i *Sułkowica* (← **Sułkowska Rzeka*).

²⁹ Z mapy Miega wynika, że źródła tego cieką znajdowały się pierwotnie kilkaset metrów dalej na południe, na wysokości dzisiejszej ul. Tkackiej lub nawet jeszcze dalej. Zanik tego odcinka wiąże się zapewne z przemysłowymi przekształceniami terenu, na którym powstały zakłady bawełniane.

³⁰ Wystarczy porównać jego dzisiejszy bieg z wyrysowaniem na mapie Miega.

³¹ Nazwa skądinąd interesująca; może to pierwotna topograficzna nazwa Bołęcinki, tłumacząca zapewne pol. **Bobrzyński Potok* < **Bobryzn(k)a*. Trudno łączyć ją z nazwiskiem hrabiowskim *Bobrowski*, noszonym przez właścicieli m.in. Bołęciny. Nie można jednak wykluczać — zwłaszcza gdyby przekaz pochodził z austriackiej mapy katastralnej — graficznego zniekształcenia postaci **<Bolezynner>* lub **<Bolenzynner>*.

W wizytacji kościelnej z 1729 r. Bolęcina została wymieniona jako odrębna wieś, na równi z Sułkowicami i Rzykami (Zwoliński, 1993a, s. 13; 1993b, s. 19–20).

Cisowiec — zapis z „Metryki”, lokalizowany w Targanicach (HE 12, s. 32 s.v.), jak się okazuje, na obszarze niwy Wiejskiej (północnej), w wyciągu z pracowni SHGKr bez pewnego kontekstu. Podstawy do identyfikacji są nikłe, warto jednak wspomnieć o znanym z Targanic (dom nr 438 według dawnej numeracji, gospodarstwo A. Bartosza) pomnikowym cisie o obwodzie 152 cm i wieku ocenianym na około 400 lat (Andrych. 13), stanowiącym może pozostałość większego lasu cisowego. Byłby to zatem potok spływający z północno-zachodnich stoków Jawornicy, uchodzący z prawej strony do Targaniczanki (ujście 49°48'45,4"N, 19°19'35,4"E). Przecina on dzisiejszą ul. Cisową.

Doliny — według HE 12, s. 41 (s.v.) jest to lewy dopływ Rytej. Jako źródła tej informacji wskazano SG (10, s. 116, s.v. *Ryta*), wojskową „setkę” z 1934 r. i „Hydronimie Wisły” (odc. 32). Według współczesnych map turystycznych (MpBesMał C6) jest to bardzo mały prawy dopływ Pracicy, uchodzący powyżej ujścia Rytej (ujście 49°7'6,2"N, 19°23'23,6"E). Hydrograficznie nie sposób traktować go jako ciekę źródłowego Pracicy (ma dorzecze kilkakrotnie mniejsze niż ciek, z którym łączy się w przysiółku Sordylówka). Być może w przeszłości nazwa funkcjonowała na określenie Pracicy, traktowanej przez niektóre źródła jako lewy dopływ Rytej (tak SG l.c.). Na jednej ze współczesnych map podpis *Doliny* pojawia się dwukrotnie: raz jako wspomniany prawy dopływ Pracicy i po raz wtóry jako wspólny bieg Pracicy i Rytej (!; zob. MpAndOkol d5, d6)³².

Frydrychówka — stosunki hydrograficzne w zlewni tej rzeki przedstawiono w sposób niekonsekwentny. W hasle przypisano jej źródła w południowej części Inwałdu i długość 13,4 km. Tymczasem rzeczywista długość Frydrychówki rozumianej hydrograficznie (jako najdłuższy ciek w jej dorzeczu) jest o prawie trzy kilometry większa. Jednocześnie potok Stawki (p. niżej), stanowiący przecież fragment ciekę wypływającego w południowym Inwałdzie, uznano za prawy dopływ Frydrychówki, ale przypisano mu długość 2,2 km. Za górny bieg Frydrychówki uznano natomiast — na podstawie Kummerera — potok nazywany *Przykopa*, choć obiekt ten jest tożsamy z wyodrębnionymi jako osobne hasło Stawkami. Nie ulega wątpliwości, że pomieszano tu dwa niewspółmierne systemy hydrograficzne, jeden naturalny (górny bieg tożsamy z najdłuższym ciekem źródłowym) i drugi konwencjonalny (górny bieg Frydrychówki jako ciek wypływający w południowym Wieprzu między bezleśnym wzgórzem Studlikówką

³² Podobnie A. Oboza (b.d., s. 1): „W górnym — źródłowym biegu Wieprzówka [...] określana jest często Pracicą, zaś dolny jej odcinek, aż po okolice kościoła nazywany bywa potokiem Doliny”.

i przysiółkiem Granicą, na zachód od przysiółka Korcza, źródło 49°52'20,7"N, 19°21'37,2"E według wyrysowania w Geoportal Raster — taki system został przyjęty m.in. w HW).

Głęboki Potok — wymieniony w aktach ziemskich krakowskich (1577 r.) w kontekście Andrychowa i Inwałdu (HE 12, s. 53, s.v. *Głęboki Potok* (1): „heute nicht mehr existierender Bach”). Jak wskazano, należy utożsamiać ten obiekt z lewym ciekim źródłowym Krakowicy (ujście 49°51'56,4"N, 19°21'36,8"E)³³. Nazwa nawiązuje oczywiście nie do głębokości wody, lecz do jaru, którym potok ten płynie na niektórych odcinkach.

Graniczny — potok lokalizowany przez „Metrykę” w Rzykach w kontekście granicy rzycko-zagórnickiej (na pograniczu nazwy własnej i określenia apelatywnego), według HE 12 (s. 60, s.v. *Graniczny* (5)) nieistniejący. Niewątpliwie zatem była to (okazjonalna?) nazwa potoku Skorniego (dopływu Zagórnik; zob. niżej) jako stanowiącego granicę między Rzykami i Zagórnikiem (por. MpAnd: gmina). Graniczna Bolęcinka została bowiem w „Metryce” wymieniona, zaś pozostałe granice Rzyk biegly grzbietami górskimi.

Huta — nazwa znana tylko z „Metryki” (Rzyki: *Chuta*) i z mapy Miega (I/B, sekcja 12: 2B: *Hutta bach* jako dolny bieg Pracicy; informacji o tym ostatnim przekazie brak w HE 12). Jak wiadomo, w Rzykach w XVI–XVIII w. funkcjonowała huta szkła, wedle podań spalona przez miejscowych chłopów (Zieliński, 2003, s. 62; hasło *Rzyki* w polskiej Wikipedii). Znajdowała się ona na zachodnim (północno-zachodnim?) stoku góry Turoń, nad Pracicą, w pobliżu dzisiejszego ośrodka wypoczynkowego Czarny Groń. Najprawdopodobniej nazwę *Huta* (później *Hucisko*) nosił większy obszar w dolinie Pracicy po obu jej stronach, niewątpliwie również sam potok.

Inwałdzianka — według HE 12 (s. 64–65, s.v.) obiekt zlokalizowany tylko ogólnie w okolicy Inwałdu i Wieprza (zapis z UN 16, s. 77). W rzeczywistości UN podaje tę nazwę tylko z Wieprza, co pozwala zredukować liczbę możliwych identyfikacji do dwóch: byłaby to albo Krakowica (p. niżej), wpływająca z Inwałdu na teren Wieprza, albo konwencjonalny górny bieg Frydrychówki (dawny <*Blearowszky*>, p. wyżej), wpływający z Wieprza na teren Inwałdu. Informacja zawarta w UNMasz 16 (s. 66, poz. 36: „na granicy z Inwałdem, wpływa do Wieprzówki pod Andrychowem”) rozstrzyga

³³ Krakowica powstaje z dwóch potoków porównywalnej wielkości. Lewy, zachodni, wypływa spod przełęczy między Pańską Górą (Andrychów) i Groniem (Inwałd). Prawy, wschodni, wypływa spod północnego stoku Gronia. Oba potoki przyjmują przed swoim połączeniem przynajmniej po jednym małym dopływie. Lokalizacja wymienionego w HE 12 (s.v.) i w UN 16 (s. 29, Inwałd; tu też pola i las; s. 77, Wieprz) przysiółka Krakowica (por. MpGeoportal) sugeruje, że onomastycznym górnym biegiem potoku był jeden z tych dopływów, o biegu południowo-zachodnim (ujście: 49°51'48,7"N, 19°22'21,2"E).

kwestię na rzecz pierwszej ewentalności. Należy zwrócić uwagę na funkcjonowanie drugiej jeszcze *Inwaldzianki*, która określa hydrograficzny górny bieg Frydrychówki na terenie Inwałdu (MpGeoportal, PRNG; tak podpisana Frydrychówkę prezentuje też mapa gminy Andrychów wystawiona na pl. Mickiewicza w mieście).

Komentarza wymaga także sama nazwa Inwałdu. O ile jej niemiecka geneza nigdy nie budziła wątpliwości, rozmaicie identyfikowano człony tego niewątpliwego złożenia. Najbardziej popularna była lekcja *Hen(nen)wald* ‘Kurzy Las’, oparta na zapisie z lat 1346–1358 i późniejszych (Czopek-Kopciuch, 1995, s. 75; Lubaś, 1968, s. 57; NMPol 3, s. 531 s.v.). Z kolei A. Bańkowski (1980, s. 8, przypis 14; podobnie Putek, 1938, s. 36, czy Siemionow 1984, s. 352) wyszedł od zapisu <*Helwand*> z lat 1325–1327, widząc tutaj wyjściowe znaczenie ‘Jasna Ściana’ (?). Niedawno włączono do obiegu naukowego najstarszy zapis sięgający 1317 r., uznany przez J. Udolpha (dopisek w haśle *Inwaldzianka* w HE 12) za przekazujący formę pierwotną, którą można ustandaryzować jako *Hohen(e)wald*³⁴ ‘Wysoki Las’, tj. ‘las na wysokości, las górujący’. Niestety, do hasła HE 12 zakradł się błąd, najstarszy zapis z 1317 r. (kopia z 1556 r.) brzmi bowiem nie <*Hoyenewaldt*> (jak w HE 12), a <*Hoynewaldt*> w tekście, <*Heinewald*> w tytule dokumentu (por. ZDM 4, s. 40–41 [nr 896]; NMPol 3 l.c.). Nasuwa się wobec tego przypuszczenie, iż morfem *Heine-* był tu hipokorystyką imienia *Heinrich* — nazwy osoby (może zasadzcy), która stała się eponimem nazwy bezpośrednio sąsiadującego z Inwaldem Andrychowa (1346–58 <*Henrichow*>, por. MPV 2, s. 187, 193, 202, 211, 221, 231, 240, 249; NMPol 1, s. 21, s.v. *Andrychów*). Uderzające, że w zapisach z połowy XIV w. (lata czterdzieste i pięćdziesiąte) i w nazwie Andrychowa, i w nazwie Inwałdu pojawia się pisownia <*Hen-*>, co tłumaczy się zapewne monoftongizacją, która nastąpiła w prawie wszystkich kolonialnych gwarach niemieckiego Śląska (*ai >) *ei* > *ē* — choć np. w gwarze wilamowickiej ostatecznym kontynuantem jest samogłoska niska i szeroka typu długiego lub krótkiego *â*, por. Kleczkowski, 1920, s. 60–61). Nazwę *Hein(e)wald* spotyka się niejednokrotnie na niemieckim obszarze językowym.

Warto dodać, iż w XIX i XX w. funkcjonowała też oboczna nazwa *Ni(e)wald*; wymienia ją mapa Miega (I/B sekcja 12: 1B, 1C: *Inwald vel Niwald*), poświęca J. Putek (1938, s. 36: *Niwaldzanka* jako ‘mieszkanka Inwałdu’, z piosenki ludowej). Według świadectwa matki autora formy *nivout* używała pochodząca z Wieprza prababka Maria Sordyl z d. Ogiegło (zm. 1948).

³⁴ Przyjęcie takiego brzmienia uniemożliwia rozsądne objaśnienie dalszej ewolucji nazwy; w przymiotniku *hoch* mamy refleks dawnego dyftongu *au, zmonoftongizowanego w *ō*, kontynuowanego w średnioniemieckich gwarach kolonialnych jako *ū*. Z Wilamowic A. Kleczkowski (1920, s. 62) podawał lokalny refleks jako *hūx*, comp. *hyx* ‘*x*’er ‘höher’ (z przegłosom).

Jazówka — nazwa znana tylko z UN 16 (s. 28)³⁵, bez identyfikacji (HE 12, s. 71 s.v.). Okoliczność, że obiekt został określony jako „rzeka”, zaś pozostałe dwa ciekі wspomniane w Inwałdzie (Sachetnik i pominięty w HE 12, niezlokalizowany Potok³⁶) jako „potoki”, zdaje się jednak wskazywać, że była to największa we wsi arteria wodna, czyli hydrograficzny górny bieg Frydrychówki, stanowiący główną oś dawnej wsi, noszący też bliskoznaczną nazwę Stawki (zob. niżej hasło *Stawki*, tam też o realiach), która zapewne „zluzowała” *Jazówkę* w połowie XX w. Trafność tej identyfikacji ostatecznie potwierdza informacja podana w UNMasz 16 (s. 18, poz. 36): płynie przez wieś³⁷ z południowego zachodu na północny wschód, uchodzi do Frydrychówki, co w pełni odpowiada temu ciekowi (w maszynopisie nie podano niestety kwadratu ani częściowych chociażby współrzędnych). Oboczne określenie *Żyka* (UNMasz l.c., pominięte w UN 16) również wskazuje na znaczniejsze rozmiary obiektu.

Kamieniec — nazwa znana tylko z UN (HE 12, s. 76 s.v. *Kamieniec* (3)). Identyfikację rozstrzygają informacje podane w UNMasz 16 (s. 73, poz. 12): płynie z Rzek [Rzyk], stanowi granicę z Sułkowicami. Jest to zatem potok Rzyczanka, główny ciek źródłowy Wieprzówki. Pozorny paradoks (z tej samej wsi podano też nazwę *Rzycka Woda*, jednoznacznie przypisaną Rzyczance, zob. niżej) rozwiązuje rozpoznanie sytuacji stwierdzonej w sąsiednim Andrychowie. Otóż w mieście tym starsi mieszkańcy używali (używają?) określenia *kamieniec* na określenie żwirowanego koryta Wieprzówki (może i Targaniczanki) oraz terenu bezpośrednio do niego przyległego. *Iść na kamieniec* znaczy(ło) tu tyle co iść nad rzekę Wieprzówkę. Takie użycia, o strukturze typowej dla nazw terenowych „suchych” (nie wodnych), nie upoważniają jednak żadną miarą do twierdzenia, że **Kamieniec* był/jest andrychowską nazwą własną Wieprzówki. Zapewne również w Zagórniku eksplorator mylnie wziął określenie terenu nadrzecznego za nazwę własną rzeki. *Kamieniec* zresztą został zapisany w Zagórniku jako nazwa terenowa, mapy zaś przekazują ją jako nazwę wzgórza usytuowanego tuż nad doliną Rzyczanki.

Klimaska — w HE 12 (s. 83 s.v.) w jednym hasle zestawiono zapis *Vilimaska* (z kwalifikatorem „(!)”) z mapy Kummerera i inne przekazy hydroni-

³⁵ W HE 12 mylnie: „UN 14, 28”.

³⁶ Dzięki danym UNMasz 16 (s. 17, poz. 29: potok, łąki, krzaki, dolina) można pokusić się o lokalizację i tego obiektu. Umieszczono go w kwadracie W9, a więc na północ od wzgórza Kuwik (U9), na wschód od np. Krakowicy (UW8). Jest to zapewne mały lewy dopływ owej Jazówki przed jej połączeniem się z Frydrychówką, płynący obok przysiółka Rakowa z południowego zachodu na północny wschód (ujście: 49°52'35,6"N 19°24'24,9"E). Na mapach właśnie nad nim oznaczają się tereny łąkowe (np. MpAndOkol gmina: 1e–2e; Geoportal Raster i Topo). Alternatywą byłoby jedynie identyfikowanie obiektu z dalszym biegiem Jazówki/Stawków już po przecięciu dawnej E7, również (może omyłkowo) podpisywanym na mapach *Potok* (zob. MpAndOkol gmina: 1e; Geoportal Raster).

³⁷ „Wieś” należy tu rozumieć jako zabudowania wsi.

mu *Klimaska*. W rzeczywistości na mapie (Blatt XVI) widnieje zapis *Klimaska* (z dość niewyraźnie odbitym *K-*), ale postawiono go (mylnie) przy potoku Ryta (dzisiejsza *Klimaska* podpisana jest *Uwer B.*; zob. niżej hasło *Uwer*). Według A. Siemionowa (1984, s. 389, przypis) *Klimaska* była pierwotnie nazwą lasu lub polany na przeciwległym, południowym stoku Beskidu (poświadczoną już w XVII w. przez A. Komonieckiego), skąd jako nazwa szczytu/doliny „przeniosła się” ostatecznie na stronę północną. W zapisach gwarowych (UNMasz 16) i na niektórych mapach występuje refleks pochylonego *â* (*Klimoska*).

Kliska — nazwa znana tylko z „*Metryki*”, zlokalizowana ogólnie w Rzykach (HE 12, s. 84 s.v.). Z tekstu wypisu wynika, iż rzeczka stanowiła granicę między lasem boleścińskim i rzyckim, nazwa musiała zatem odnosić się albo do górnego biegu Bołęcinki, albo do któregoś z jej górnych dopływów.

Kluki — cytowaną z „*Metryki*” nazwę (HE 12, s. 84 s.v.) pozostawiono bez lokalizacji (ogólnie Rzyki). Na mapach turystycznych (MpAnd: mapa gminy) znajdujemy przysiółek Kluka pomiędzy Bołęcinką i Rytą, wymieniony już w „*Metryce*” jako *Kluki*; w jego pobliżu znajdują się źródła potoku o biegu północno-wschodnim, uchodzącego do Rytej pod przysiółkiem Ścibory (ma około 2,5 km długości). Potok Kluki wymieniono jednakże w „*Metryce*” w granicach niwy Skalka, której zachodnią granicę stanowiło koryto Rzyczanki, chodziło zatem o inną część wsi. Był to najprawdopodobniej mały prawy dopływ Rzyczanki w przysiółku Moskwiki lub Butory (ujścia odpowiednio: 49°48'33,8"N, 19°23'50,0"E i 49°48'37,6"N, 19°23'47,2"E).

Kocierz — według HE 12 (s. 85 s.v.) cytowany tylko z wojskowej „*setki*” z 1934 r. hydronim (rzekomo lewy dopływ Wieprzówki!) odnosił się do nieistniejącego już prawdopodobnie obiektu w Rzykach. W rzeczywistości jednak na mapie tej jako *Kocierz* podpisana jest, podobnie jak na mapie Kummerera z 1855 r., *Kocierka* — prawy dopływ Łękawki należącej do dorzecza Soły, której źródła zbliżają się do źródeł Pracicy (por. HE 9, s. 50, s.v. *Kocierzanka*, gdzie przekazów tych brak). Mamy tu zatem do czynienia z błędnym czytaniem mapy.

Kokocznik — nazwa cytowana tylko z „*Metryki*”, z terenu Rzyk (HE 12, 85 s.v., zapis <*Kokocznik*>). Źródło lokalizuje obiekt na terenie niwy Podklimaska, a więc w południowo-wschodniej części wsi; został on wymieniony pomiędzy żarębkiem Kubikowskim (identycznym zapewne z dzisiejszym osiedlem Potok Kubikowski) a pastwiskami przy Potoku Andrychowskim. Jeżeli kolejność wymieniania tych nazw nie jest przypadkowa, mogłoby chodzić tylko o Klimaskę, u Kummerera *Uwer B.* (p. niżej) największy ciek w tej części wsi lub płynący dalej na zachód lewy dopływ Rzyczanki.

Na współczesnych mapach znajdujemy nazwę *Kokoc(z)nik* jako określenie szczytu górskiego, położonego jednak w dorzeczu Choczenki, przy granicy sołectw Zagórnik, Kaczyna i Chocznia (512 m n.p.m.; w UN 16, s. 26 (Kaczyna)

jako *Kłokocznik*, w UNMasz 16, s. 12, poz. 40 *Kokuocník*³⁸ [sic!], por. też hasło *Kokocznik* w Wikipedii). Po obu stronach owego Kokocznika płyną potoki, znane jako *Pilny Potok* i *Wadowski Potok (Zbójecka dolina)*, wpadające jednak do Choczenki (z lewej strony). Łączenie obu — identycznych wprawdzie — nazw w jedno gniazdo jest dyskusyjne; musiałaby ona odnosić się pierwotnie do całego pasma górskiego (i porastającego go lasu), oddzielającego Zagórniki i Rzyki od Kaczyny i Ponikwi, a ciągnącego się od Ostrego Wierchu, przez Gancarz, do Leskowca, by ostatecznie zachować się jako określenia drobniejszych obiektów fizjograficznych na jego peryferiach.

Nazwę wprowadzono w HE 12 od apelatywu *kokot*, co zakładałoby pośrednictwo przymiotnika *kokocy* (raczej niż współczesnego *kokoci*). Alternatywną interpretacją byłoby także nawiązanie do zniekształconej postaci apelatywu *kłokocz* 'kłokoczka południowa, *Staphylea pinnata*'³⁹, poświadczonego też w wariantach na *ko-* (SGPKar 2, s. 377; por. IndSGP 1, s. 274: *kokocz*, *kokoczka*, *kokoczyna*, *kokoczynowy*). Zanik *ł* staje się zrozumiały, gdy przyjmiemy, że postać na *ko-* pojawiła się jako hiperyzm wobec walczenia *ł > ʌ* i jednocześnie prelabializacji *o > ʷo > ʷo*. Na Andrychowszczyźnie pomieszanie sekwencji *Po* i *Pło* (oraz zapewne *Ko* i *Kło*) dokonano się po XVII w. — nazwisko zapisywane w księgach miejskich XVII w. jako *Obłozza* (Kulczykowski, 1967, s. 7) w źródłach późniejszych i dziś pojawia się jako *Oboza*. Przekazy postaci *kokocz-* są w przybliżeniu o 100 lat młodsze, genezę postaci można zatem przesunąć do lat osiemdziesiątych XVIII w. Wspomnijmy także o współczesnym nazwisku *Kokocznik*⁴⁰.

³⁸ W rubryce „Nazwa projektowana” maszynopisowemu *Kokocznikowi* dopisano ołówkiem „P”.

³⁹ Według M. i A. Zająców ((red.) 2001, s. 537) gatunek ten nie występuje w dorzeczu Skawy i na terenach sąsiednich (najbliższe stanowiska są na Jurze naprzeciwko ujścia Skawy, w dolinie potoku Rudno). Wyraz występuje w języku polskim także w znaczeniu 'miechunka rozdęta, *Physalis alkekengi* L.' (gatunek nierodzim, częściowo zadomowiony także w dolinie Skawy; por. M. A. Zając (red.), 2001, s. 405), ale również 'bez czarny, *Sambucus nigra*' (*kokocyna* z Przedmościa w Wieluńskim, fiszka nr 3399 pliku kartoteki SGP PAN). To ostatnie przesunięcie, motywowane udokumentowanym w różnych świadectwach myleniem obu krzewów, tłumaczy się dużym podobieństwem kształtu liści o charakterystycznie wyciągniętych wierzchołkach. Można podejrzewać, że odnotowany w kartotece SGP PAN przekaz wyrazu *kokoczyna* z gwar okolic Andrychowa (Gonet, 1909, s. 133) trafił do piosenki właśnie w takim znaczeniu botanicznym, kontekst sugeruje bowiem raczej zarośla typu ruderalnego (*štyry mile lasu/same kuokuocony*). Przekazy w znaczeniu 'Staphylea' pochodzą ze Śląska, Małopolski i częściowo z Polski środkowej (już poza zasięgiem kłokoczki), często są to przymiotniki określające paciorki lub laski wyrabiane z owoców lub drewna tego krzewu (w kartotece SGP fiszki nr 1860–1886 pliku *kłaś-kłotycz* i nr 3395–3403 pliku *kochanie-kokosy*). Refleksy toponimiczne występują w Małopolsce południowej.

W innych językach słowiańskich wyraz nazywa wszakże także inne desygnaty, np. w czeskim i słowackim bulgot wody (Sławski SEJP II, s. 260).

⁴⁰ Nazwisko wyszukiwane przez serwis Google, zlokalizowane zapewne w USA (por. *Marcin Kokocznik* w serwisie Facebook), niewyszukiwane jednak przez serwis MoiKrewni.pl, nieotowarzone też przez Nazwiska (3, s. 62), prawdopodobnie wymarłe w Polsce.

Krakowica — nazwa udokumentowana w HE 12 (s. 91 s.v.) od 1577 r.⁴¹, lokalizowana na granicy Inwałdu i Wieprza (ActTerrCrac 406, s. 31–32, „heute wahrscheinlich nicht mehr existierender Bach”), dziś kontynuowana w nazwie przysiółka (UN 16, s. 29, 78; WUN 2, s. 199). Jednakże właśnie jako *Krakowica* opisywany jest na współczesnych mapach (por. MpWprz-Inter) znany mi z autopsji ciek opływający Andrychów od północnego wschodu i uchodzący z prawego brzegu do Wieprzówki w pobliżu wieprzowskiego przysiółka Bania (ujście 49°52'40,1"N, 19°20'51,9"E). Ujściowy odcinek tego potoku można obecnie obejrzeć na portalu Youtube na filmie zarejestrowanym podczas powodzi 19 maja 2010 r.⁴² Potok ten, mierzony od źródeł najdłuższego cieku źródłowego, ma długość około 4 km. Na mapie Kummerera podpisany jest *Bobrzek B.* (zapewne błędne utożsamienie z nazwą *Bobrek*; zob. wyżej).

Komentarza wymaga także przedstawiona etymologia, interpretująca hydronim jako nazwę pochodną (relacyjną?) względem *Krakowa*. W przypadku nazwy wodnej objaśnienie takie musi budzić wątpliwości, zwłaszcza w świetle ustaleń J. Nalepy (1968, s. 65–70). Badacz ten zebrał podobnie brzmiące nazwy z obszarów Słowiańszczyzny zachodniej i południowej, ukazując silną korelację zawartego w nich morfemu *krak-* z sufiksalnym *-ov-*. Odrzucając masowość związku z oboczną nazwą kruka, J. Nalepa widzi tu apelatyw topograficzny nawiązujący, z jednej strony, do litewskiego *kr(i)okė*, łotewskiego *krāce* ‘wodospad, naturalny próg wodny’⁴³, z drugiej — do południowosłowiańskiego *krak* ‘noga’, przypisując mu znaczenie ‘odnoga rzeki’. Ten ostatni wyraz sprowadzany jest jednak do wyjściowego **kark-* (zakłada się współlistnienie wariantów **krokъ*, **korkъ* ~ **karkъ* i najbardziej wątpliwego, objaśnianego późną kontaminacją **korakъ*; Boryś, 2005, s. 261; por. ĘSSJa 11, s. 77–80), co pozbawia go samodzielnego znaczenia w interpretacji polskiego czy połabskiego *Krak-*, znanych z nazewnictwa.

Przeprowadzona przeze mnie w ostatnich latach kwerenda polskich źródeł (mikro)toponimicznych wykazała, że morfem *Krakow-* powtarza się około czterdziestokrotnie na polskim terytorium etnograficznym, głównie w formacjach: *Kraków*, *Krakowiec* lub *Krakówka*. *Kraków* to najczęściej nazwa osad lub przysiółków (niekiedy można zakładać przeniesienie nazwy królewskiego Krakowa),

⁴¹ Podano rok 1567 z odesłaniem do ActTerrCrac 406 (s. 31–32); z taką samą lokalizacją informacje o Świepietniku i Głębokim podano z datą 1577. Chodzi jednak o ten sam wpis, zatem data 1567 jest pomyłką autorów HE.

⁴² Plik zatytułowany „Obraz po powodzi nad rzeką Wieprzówką w Wieprz 2010. Małopolska cz. 4/5. Uszkodzona droga i mosty”. Wezbrana Krakowica (i mostek na niej) jest widoczna w początkowych minutach tego filmu (www.youtube.com/watch?v=cwQT-nd-lfo).

⁴³ E. Fraenkel (LEW, s. 299) uważa wyraz za nawiązujący do słów. **krakati* ‘krakać’, a więc dźwiękonaśladowczy.

Krakowiec — lasów, *Krakówka* natomiast bywa dokumentowana m.in. jako nazwa dróg⁴⁴; w niektórych wypadkach, np. pod Sandomierzem lub Skawiną, jest to niewątpliwa uniwerbizacja wcześniejszego **Krakowska Droga* ‘droga prowadząca w kierunku Krakowa’. Za najbardziej wiarygodny ślad apelatywu **kraków* wypada zatem uznać nazwę leśną *Krakowiec*. Najbliższym nawiązaniem apelatywnym są gwarowe terminy *krakula/karkula*, odnoszące się m.in. do zakrzywionej laski sołeckiej (zob. Gruchmanowa, 1970, mapa 97; SEK 3, s. 17–18, s.v. *karkulëca*, w innym ujęciu), a także unikatowe derywaty *krakoć* ‘krzywe, rozczapierzone drzewo’ (z Wiśniewa w Ostrołęckiem, z cyfrowej kartoteki SGP PAN, fiszka nr 2233⁴⁵ pliku *kóska–krasiwiarz*) i ewentualnie *krakyczka* ‘laska sołecka (zakrzywiona)’ (Gruchmanowa, l.c.; MSGP 113: Wielkopolska; może jednak tu raczej z kontaminacji leksemów *krakula* i *kryczka*?). Zapisy te pozwalają na rekonstrukcję wcześniejszego **krak-* ‘zakrzywiony kawałek drewna, pnia; gałąź’, którego pozapolskim śladem może być bukowińskie *krak* ‘gałązka’ (ËSSJa 13, s. 206, umieszczone pod hasłem **кѣракъ* ‘krzak’)⁴⁶. Wiarygodnego nawiązania apelatywnego z morfemem **-ov-* nie stwierdzono⁴⁷; jego funkcja nie jest jasna. Być może miał on charakter „pusty”, jako pochodzący z reinterpretacji formy gen. pl. **krak-ovъ* jako **krakov-ъ*, skąd nowy nom. sg. **krakovъ* itd. Wskazywałoby to na pierwotny temat na **-u-* (jak **vъrchъ -u*), którego — wątpliwym wprawdzie — śladem może być sufiksalne *-u-* postaci *krakula*. Trzeba jednak przyznać, że formant **-ulja* nie wykazuje tendencji do łączenia się z dawnymi tematami na *-u-* (zob. SP 1, s. 110–111). Problematykę polskich nazw na *Krakow-* zamierzam bardziej szczegółowo opracować w innym miejscu.

Krzaczysty — według HE 12 (s. 93 s.v.) niezidentyfikowane. Występuje tylko w „Metryce”, w opisie zachodniej granicy niwy Lasy Pańskie — biegła ona „aż do pola ornego Kluki zwanego, na zachód ciągnie się od tego pola przez pastwiska pomiędzy ona grunta, ponad potok Zamost zwany przechodząc potok Krzaczysty na drugą stronę”. Chodzi tu właściwie o zachodnią granicę wsi, biegnącą wzdłuż Bołęcinki. Wynikałoby stąd, że Krzaczysty znajdował się w prawym dorzeczu Bołęcinki i był przecinany przez granicę biegnącą na północ. Z tekstu zdaje się wynikać, iż Krzaczysty znajdował się bliżej Kluków⁴⁸

⁴⁴ Te przekazy znamy głównie z PRNG, w wydanych tomach UN-ów zazwyczaj programowo pomijano zebrane przez eksploratorów nazwy dróg, niezależnie od ich postaci i struktury.

⁴⁵ Fiszka trudna do odzyskania, wstawiona pomiędzy fiszki zawierające czasownik *krakać*. Osobnego hasła **krakoć* brak w IndSGP 1, s. 294.

⁴⁶ Wyraz ukraiński dopuszcza również prapostać **кѣрякъ*, z sekundarną dyspalatalizacją **r’*.

⁴⁷ Niejasne semantycznie są słowackie gwarowe *krakovat’* ‘ciągnąć za włosy’, *krakac’* ‘ts.; pociągać przy czesaniu’ (SSN 1, s. 863–864).

⁴⁸ Kluki leżały niewątpliwie w pobliżu dzisiejszego przysiółka Kluka, usytuowanego na prawym brzegu górnej Bołęcinki (MpAndOkol 4F).

niż Zamost (zob. hasło niżej). Taki potok trudno jednak zidentyfikować. Biorąc pod uwagę spotykane w „Metryce” określenia typu „potok *krzaczysty* Psi” (zob. HE 12, s. 157 s.v. *Psi*), należy wnosić, że była to nie tyle nazwa własna, ile apelatywne określenie potoku o brzegach porośniętych krzakami, w tym wypadku — Bolęcinki. Alternatywnie mogłoby chodzić o ostatni z prawych dopływów Bolęcinki, płynący w wyraźnie uformowanym jarze (ujście 49°49'4,2"N 19°22'14,5"E). Strumień ten liczy jednak tylko około 300 metrów długości i zapewne nie miał nazwy własnej.

Łączny Potok — znany tylko z „Metryki” w Targanicach, z niwy północnej (zapis *Wiesen B.* u Kummerera odniesiony został na mapie do innego ciek). Pozornie kuszące jest utożsamianie nazwy z jedynym w Targanicach ciekim o charakterze zasadniczo nizinny, płynącym równolegle do Targaniczanki we wschodniej części jej doliny, wpływającym następnie na teren Sułkowic Łęgu (!) i uchodzącym do Targaniczanki tuż przed jej ujściem na terenie Andrychowa (długość około 4 km; u Kummerera nie wyrysowano jego dolnego biegu). Ciek przepływa tuż obok gospodarstwa szwagra mego ojca, w którym bywałem wielokrotnie w latach osiemdziesiątych; nie stwierdziłem wówczas używania przez miejscowych nazwy sensu stricto (mówiono: „potok”, „potoczek”). Brak tego obiektu na mapie Miega wskazuje, że mamy tu do czynienia z rowem melioracyjnym, wykopany zapewne w pierwszej połowie XIX w. Targaniccki Łączny Potok pozostaje zatem niezidentyfikowany.

Pisany małymi literami *potok łączny* (brak w HE 12) wymienia „Metryka” w Andrychowie, jednak w granicach niwy Przeczniaczka (część północna wsi). Zapewne jest to nazwa odpowiadająca Kummererowemu *Wiesen B.* jako ówczesnej nazwie Młynówki andrychowskiej w jej dolnym biegu⁴⁹. Ciek ten, jak wynika z mapy Miega (I/B sekcja 12: 1B), pierwotnie przepływał przez teren dzisiejszego szpitala i dalej wzdłuż obecnego nasypu kolejowego, uchodząc do Rzyczanki/Wieprzówki na wysokości mostu kolejowego. W późniejszym okresie (do końca lat siedemdziesiątych XVIII w.) został połączony (wykopano odcinek płynący dziś wzdłuż ul. T. Kościuszki i okalający basen miejski) z korytem okresowej strugi spływającej spod Pańskiej Góry w kierunku zachodnim (dolny bieg tego ostatniego ciek wzdłuż ul. I. Daszyńskiego za dzisiejszym rondem ks. J. Sanaka i al. A. Wietrznego wpuszczono pod ziemię), tworząc współczesną Młynówkę. Pierwotne koryto dolnego biegu osuszono i zasypano, choć na zdjęciu lotniczym z 1926 r. jego zarys wydaje się jeszcze widoczny (Fryś i in., 2014, s. 35, zdjęcie górne).

Łochaczka — cytowaną z „Metryki” (Przybradz, gdzie także niwa Łochaczka) nazwę pozostawiono bez lokalizacji (HE 12, s. 110 s.v.: nieistniejący lub

⁴⁹ Określenia *Młynówka* używa na określenie tego ciek np. J. Zieliński (2001, s. 6).

nienazywany). Autorzy HE 12 nie zauważyli, że w UN (16, s. 26, 27) wymieniono nazwę *Ochoc*, -y (zatem femininum) jako określenie części wsi, pola i lasu w Przybradzu oraz części wsi, pola i pastwiska we Frydrychowicach. Mapy turystyczne (por. MpZiemOśw) notują w Przybradzu przysiółek *Ochacz* lub *Uchacz* (MpGeoportal: *Ochoc* -y, poz. 56 332 pliku „miejscowości” o współrzędnych 49°56'39" i 19°25'25"), położony na prawym brzegu Frydrychówki tuż przed jej ujściem do Wieprzówki. Pod przysiółkiem uchodzi do Frydrychówki niewielki ciek o dość wyprostowanym biegu (w przybliżeniu — z południowego wschodu na północny zachód), o długości niespełna 2 km (nb. nieoznaczony na mapie Kummerera), z którym identyfikować zapewne należy osiemnastowieczną nazwę.

Trzeba jednak dodać, że informacji o występowaniu nazwy we Frydrychowicach (sąsiadujących z Przybradzem od południa), a także podanego kwadratu (sugerującego lokalizację w południowo-zachodniej części Przybradza) nie da się pogodzić z lokalizacją Ochacza na mapach (w północnej części wsi). Spośród istniejących możliwości wybrnięcia z tej trudności byłbym jednak skłonny założyć w pierwszym rzędzie błędne zlokalizowanie obiektów na mapie przez eksploratora UN.

Młyńska — nazwa znana tylko z „Metryki”, z Przybradza; według HE 12 (s. 120 s.v. *Młyńska* (1)) były to ewentualnie prawy dopływ Frydrychówki, dziś nieistniejący, lub obiekt bez nazwy. Nazwę należy łączyć w gniazdo z nazwą stawu *Młyńskiego* we Frydrychowicach. Ten ostatni, choć deklarowany jako prawdopodobnie już nieistniejący (HE 12, s. 268 s.v. *Młyński* (3): dwa stawy), bywa jednak oznaczany na współczesnych mapach turystycznych (MpZiemOśw: staw *Młyński Nowy i Stary*) między Wieprzówką i Frydrychówką⁵⁰. Wynika stąd, że Młyńska była ciekim uchodzącym do Frydrychówki od strony lewej kilkoma kanałami. Stosunki wodne w jego dorzeczu zostały mocno zaburzone, z większości map można jednak odczytać, że ciekim źródłowym jest potok (rów?) wypływający spod wzgórza kościelnego w Wieprzu i płynący równolegle do Wieprzówki w jej dolinie, w kilku (?) miejscach zasilany kanałami z Wieprzówki. We Frydrychowicach zachodnich przyjmuje on z prawego brzegu mały dopływ płynący z przysiółka Kuckoń (na MpGeoportal nosi on nazwę *Stawki*, zasilając istotnie kilka niewielkich stawów). Długość tak rozumianej Młyńskiej można określać na co najmniej 8 km. Identyfikację wspiera także okoliczność, iż po-

⁵⁰ Nieprzypadkowość identyfikacji wynika z dwoistości stawów o tej nazwie (*Młyński Nowy i Stary*, w „Metryce” dwa stawy), ale i z faktu, iż pięć z sześciu stawów leżących obok siebie nad Wieprzówką i podpisanych na MpZiemOśw wystąpiło też w „Metryce” (por. stawy Drożny, Kamiennik, Świerkiel, Głęboki i Płaski na mapie, Drożny, Kamiennik, Świerklany, Głęboki i Płaski w „Metryce” we Frydrychowicach). Tylko Trójkat, o nazwie pochodnej od nowszego wyrazu „uczzonego”, nie figuruje w historycznych materiałach HE 12.

zostałe małe dopływy Frydrychówki na terenie wsi nie dysponowały zapewne potencjałem energetycznym zdolnym napędzać koło młyńskie, co z góry determinowało lokalizację młyna (nb. ciek w wschodniej części Przybradza należą już bezpośrednio do dorzecza Skawy).

Pod Milerzami — nazwa znana tylko z „Metryki”, według HE 12 (s. 140) obiekt prawdopodobnie dziś nieistniejący lub nienazywany; por. kontekst: „pod Krzeszowski Groń wedle cypla (?) lasu przez drogę na dół popod las aż do potoka pod Milerzami” (niwa Podklimaska w południowo-wschodniej części wsi). Nieznana dziś nazwa *Krzeszowski Groń* odnosiła się zapewne do góry w okolicach Leskowca lub samego Leskowca (jego pasmo leży na linii łączącej Rzyki z Krzeszowem). Potok *Pod Milerzami* należałoby zatem identyfikować z którymś z cieków źródłowych Rzyczanki na stokach Leskowca.

Praciak — nazwa równa nazwisku spotykanemu m.in. w leżącym nad potokiem przysiółku Praciaki (gw. *pracóki*). „Metryka” notuje nieujętą w HE 12 nazwę terenową *Praci Groń*, dowodzącą, iż *-ak* i *-ica* są tu istotnie sufiksami. W HE 12 (s. 154 s.v.) antropim łączony jest z apelatywem *praca*, co na tle nowszego polskiego systemu alternacji, zwłaszcza gwarowego (siakanie), nie jest niemożliwe (por. w sąsiednim Inwałdzie przysiółek *Baraniak* < *Baraniec*). Co najmniej równie prawdopodobną alternatywą byłoby nazwisko odapelatywne *Pracz* (gw. *prac* lub nawet *prac*⁵¹), niezaświadczone wprawdzie w pow. wadowickim (a więc i w Rzykach), znane wszakże z powiatów sąsiednich i wyraźnie częstsze niż *Praca*⁵². Problemem staje się geneza później zaświadczonego wariantu *Pracica* (i *Praciego Gronia*), do której najlepszym punktem wyjścia byłby antropim **Prat* (skąd niezależnie patronimikum *Praciak* i hydronim *Pracica*). Nazwiska takiego nie znajdujemy jednak ani w okolicy, ani w ogóle w Polsce⁵³. Z pewnym wahaniem pozostańmy zatem przy wyjściowym (*Pracz* >) *Prac* (rodzinne pl. **Prace*), skąd niezależnie *Praci*, *Praciak* i *Pracica* (zamiast historycznie uzasadnionego **Pracyca*).

⁵¹ W polskim (a także czeskim i słowackim) derywaty agentywne tworzone od pni czasownikowych na *-a-* wykazują często krótkość samogłoski sufiksальной (*pracz*, ale *brodâcz*), a zapożyczone prawdopodobnie z czeskiego *praca* ma zazwyczaj refleksy długiej samogłoski rdzennej.

⁵² Zanik pierwotnej postaci przydomka (nazwiska), od którego utworzono to patronimikum, jest zresztą zrozumiały — jeżeli bowiem potomkowie **Praca* nazywani są konsekwentnie *Praciakami*, oznacza to automatycznie zanik dawnej formy.

⁵³ Por. wszakże NMPol IX (s. 235 s.v. *Pratków*), gdzie potencjalny etymon nazwy (**Pratek* lub *Pratko*; to ostatnie zaświadczone szczątkowo jako nazwisko w pow. Siemiatyche, Rzeszów i Olecko, zob. *MoiKrewni*; *Nazwiska 7*, s. 532) wywiedziono za K. Rymutem z niem. *Prat*. Geografia i struktura wskazywałyby raczej na wschodniosłowiańskie pochodzenie tego nazwiska, nie dotyczyłoby to jednak eponimu *Pratkowa*. Niewykluczone, że w nazwach tych tkwi w istocie ubezdźwięznione ostatecznie **d*.

W inteligenckich kręgach andrychowskich silnie zakorzenił się pogląd (autorstwa chyba J. Putka (1938, s. 185⁵⁴; 1969, s. 109)) o związku tego antroponimu z rumuńskim *proc* ‘pasterz świń’. Takie opowieści, powtarzane we wszelkich możliwych opracowaniach regionalnych (por. Siemionow, 1984, s. 421; ostatnio np. Musiał, 2010, s. 27), słyszałem m.in. w murach andrychowskiego liceum. Etymologia ta, rozpatrywana w kategoriach ściśle naukowych, nie spełnia jednak elementarnych wymagań formalnych.

Zdumiewa opinia autorów HE 12 (l.c.) o nieistnieniu lub nienazywaniu obiektu (zob. też niżej *Wieprzówka* (2)); Pracica jest oznaczona i podpisana na większości współczesnych map turystycznych (według HE 12 nazwę tę noszą tylko obiekty terenowe „suche” — góra i przysiółek). Długość potoku, wypływającego spod Łamanej Skały (Madahory), a uchodzącego z lewego brzegu do Rzyczanki w przysiółku Ścibory, wynosi co najmniej 6,5 km (Pracicę trudno traktować jako dopływ Rytej, od której jest dłuższa i posiada większe dorzecze); jest ona skądinąd najdłuższym ciekim źródłowym Wieprzówki (zob. Oboza b.d., s. 1).

Na części map dolny bieg Pracicy podpisany bywa nazwą *Doliny* lub *Dolina*, będącą nazwą jej dopływu (zob. wyżej hasło *Doliny*).

Roczynka — według materiałów HE 12 (s. 203 s.v. *Targaniczanka*) to oboczna nazwa Targaniczanki, zakładana na podstawie przekazów Kummerera (*Roczynka B.*, górny bieg Targaniczanki między Jawornicą i przełęczą Kocierz, dolnego biegu rzeki nie podpisano) oraz SG 9 (s. 649 — tam *Roczynka* i *Roczonka*). Na mapie Miega (I/B sekcja 12: A2) pojawia się duży napis <*Roczanka*>⁵⁵, usytuowany na północno-zachodnim podnóżu Jawornicy, nad niewielkim potokiem wpadającym z prawego brzegu do Targaniczanki. „Metryka” wymienia z kolei

⁵⁴ Pogląd wyłożony w formie kategorycznej: „Walasów zajmujących się hodowlą świń, nazywano na Śląsku «Praciakami», taką też nazwę ma jeden z przysiółków w Rzykach. Nazwa ta pochodzi z rumuńskiego *porc* = świnia, przyczem nazwę «porciaków» = prosiakopasów, przemieniono w wymowie na «praciaków»” — i jako taki brany za dobrą monetę przez czytelników, choć bez powołania się na źródła, był zapewne indywidualnym domysłem autora. Apelatywu †*praciak* nie znajdujemy jednak w polskich słownikach, *porciak* zaś ma znaczenie ‘spodenki’ (SStp; SpXVI; IndSGP).

⁵⁵ Mapa Miega honoruje dużej miary osobliwość dawnych gwar okolic Andrychowa, polegającą na identyfikacji stojących przed nosową pierwotnych *y* (także <*i*>) oraz *e* z pochyłym *â* (por. ponadto na mapie dwukrotny zapis <*Kacana*> ‘Kaczyna’ i <*Podolsany*> ‘Podolszyny’). W piosenkach ludowych opublikowanych przez Goneta (1909), niereprezentujących skądinąd jednolitego systemu fonologicznego, bardzo często znajdujemy tę samogłoskę pisaną jako <*o*> (*ziomia*, *kyokyocony* itp.). Obecnie zjawisko to cofnęło się mocno pod wpływem interdialektu, pozostawiło jednak ślady (autor tych słów zapamiętał z Sułkowic m.in. formę nazwiska odmęzowskiego *kiscona*, tj. *Kiszczyna*, żona *Kiszki*, a także nazwisko *vavžon*, oficjalnie *Wawrzyn*). W XVIII w. samogłoska miała zapewne brzmienie *â* i dlatego była zapisywana przez kartografów austriackich jako <*a*>. W podobny sposób należy tłumaczyć podaną w SG postać nazwy Targaniczanki *Roczonka*.

w Sułkowicach, w granicach zachodniej niwy Dzieleckiej, „wodę Roczynkę” (niewątpliwie lokalną nazwę Targaniczanki, największego obiektu rzecznego w tej niwie⁵⁶), zaś w Targanicach mówi o „potoku w Starej Roczynie” (dwa z tych przekazów nie wspomniano w HE 12). Wydaje się zatem, że punktem wyjścia tej nazwy Targaniczanki był mikroojkonim lub mikrotoponim *Roczyna* nad jej górnym biegiem, powtarzający nazwisko (eponimiczne również dla sąsiednich Roczyn) albo zanikły apelatyw topograficzno-kulturowy o trudnym do zrekonstruowania znaczeniu. W tym sensie podobieństwo do nazwy wsi *Roczyny* pod Andrychowem⁵⁷, wbrew objaśnieniom HE 9 i 12, trzeba uznać za nieprzypadkowe, ale raczej nieupoważniające do łączenia obu nazw w gniazdo.

Ryta — określenie długości potoku jako 3,7 km klóci się z informacją o Rzyczance jako recypencie Rytej (HE 12, s. 167 s.v.: „l.z. Wieprzówka → Skawa”): uwzględniając wspólny tok Rytej i Pracicy, należy go uznać za wyraźniej dłuższy (zob. wyżej hasło *Pracica* i niżej *Wieprzówka* (2)). „Słownik geograficzny” (X, s. 116) określa tę długość na 4½ km, skąd wynika, że autorzy HE 12, uznając Rytą za lewy dopływ Wieprzówki, zdystansowali się zarazem od takiego ujęcia, traktując wspólny bieg Rytej i Pracicy jako osobny ciek. Sugestie o możliwości „staroeuropejskiego” pochodzenia nazwy są nieprawdopodobne wobec położenia tego małego obiektu na terenie niezasiedlonym do XVI w., przymiotnikowej fleksji i stosownej do niej zmienności postaci przymiotnika (*Ritti B.* u Miega I/B sekcja 12: 2A) czy wreszcie jasnej motywacji na gruncie polskim⁵⁸. U Kummerera rzeka ta podpisana jest jako *Klimaska B.* (zapis

⁵⁶ W tej części wsi granica Sułkowic wkracza na lewy brzeg Targaniczanki. W HE 12 (s. 294 s.v. *Roczynka*) chyba niesłusznie uznano obiekt określony przez tę nazwę za wodę stojącą („Gewässer”, hasło w części grupującej nazwy wód stojących).

⁵⁷ Nazwę *Roczyna* nosi lewy dopływ górnej Bulówki na terenie Roczyn (HE 9, s. 97 s.v.). Roczyny powstały zapewne w XV w.; najstarszy zapis nazwy pojawia się w akcie sprzedaży księstwa oświęcimskiego z 1457 r., kolejny na mapie S. Porębskiego (1563 <*Rocziny*>), następnie w Tekach Pawińskiego oraz w wizytacji bpa K. Kazimierskiego (1598 <*Roczim*> pro *<*Roczini*>, por. stronę internetową parafii andrychowskiej). Łukę między najstarszym i późniejszymi przekazami nazwy wypełnia nazwisko szlacheckie (*Jan Roczynski* (*Ročinský*)) w oświęcimskich księgach sądowych (Rauscher, 1931, s. 78 [nr 239], pod rokiem 1490). Konsekwentnie pluralna postać nazwy (mimo małych rozmiarów i stosunkowej zwartości wsi) przemawia przeciwko przyjętej w onomastyce polskiej (Lubaś, 1968, s. 127; HE 9 l.c.) interpretacji dzierzawczej (od nazwy osobowej *Roka). Najbardziej prawdopodobna jest interpretacja rodowo-rodzinna: nazwisko *Roczyna* występuje najczęściej w sąsiednim powiecie żywieckim, a także oświęcimskim i bielskim, ale nie w samych Roczynach (*Roczyn* tylko w Rudzie Śląskiej). Trzeba też liczyć się z zastosowaniem apelatywu *roczyna* w którymś z jego możliwych znaczeń topograficznych lub kulturowych.

⁵⁸ Imiesłów *rytá* (zapewne już jako wyraz adiektywizowany) znalazł zastosowanie jako atrybut w dwuczłonowych nazwach innych polskich rzek. Przykładem niech będzie znana tylko z kwerendy UN *Rytytunia* < *rytá tũna < *rytaja tonja, prawdopodobnie złożenie typu *bożymęka* (por. o tym

omyłkowo pomieszczony w HE 12 s.v. *Klimaska*). Nowszą nazwą Rytej wydaje się poświadczony pośrednio *Potok Kubikowski* (osiedle podpisane: *Potok Kubikowski* między przysiółkami Praciaki, Hatale i Sordyle), który jednoznacznie identyfikujemy z tymże ciekim.

Rzycka Woda — nazwa zapisana w UN (16, s. 11) w Zagórniku; według HE 12 (s. 170 s.v.) jest to prawy dopływ Wieprzówki na terenie Zagórnika. Trudno wątpić, iż *Rzycka Woda* (z podaną w UN charakterystyką „rzeka”, nie †„potok”!) jest tu lokalnym określeniem samej Wieprzówki (Rzyczanki) jako rzeki płynącej z Rzyk i stanowiącej na pewnym odcinku naturalną granicę między Sułkowicami i Zagórnikiem. Dowodzi tego przypisanie tej nazwy (UNMasz 16, s. 73, poz. 13, kwadraty S8–S9) pozycji, pod którą w rubryce podającej nazwę danego obiektu na mapie umieszczono Rzyczankę⁵⁹. Nazwa nie ma zatem charakteru topograficznego (jak wynikałoby to z wysunięcia w HE 12 (l.c.) jako etymonu gwarowej postaci apelatywu *rzyka* ‘rzeka’), lecz relacyjny.

Sachetnik — w HE 12 (s. 171 s.v. *Sachetnik* (1)) rozpoznano gniazdo wraz ze zlokalizowanym na mapie przysiółkiem, dziwi zatem brak bliższej charakterystyki obiektu („Bach in Inwałd”). Przez Sachetnik płynie potok o biegu północnym, wypływający pod zachodnim stokiem Ostrej Góry, uchodzący do Inwałdzianki/Stawków na zachód od przysiółka i wzniesienia Kuwik⁶⁰. Długość jego można oszacować na nieco ponad 2 km. Dodajmy, że na mapach szerzy się obecnie skażona graficznie (może pod wpływem znanego nazwiska?) postać *Saletnik*; źródłem tego błędu była zapewne spotykana na mapach postać <*Sahetnik*> (MpBesM150). Postać *Szlachetnik*, wymieniana przez „Metrykę” w Inwałdzie (potok na obszarze niwy Podgórnej, brak tego przekazu w HE 12), została chyba zniekształcona adideacyjnie.

Stawki — na mapach jako *Stawki* opisywany jest fragment górnego biegu Frydrychówki (zob. wyżej hasło *Frydrychówka*). Etymologia sugeruje obecność stawków nad lub na rzece, co potwierdza mapa Miega (I/B sekcja 12: 1B, 1C). Odcinek opisywany na mapach współczesnych jako *Stawki* u Kummerera podpisany jest *Przikopa B*. Oboczna nazwa *Jazówka* (p. wyżej odp. hasło) może wprost nawiązywać semantycznie do *Stawków*.

Strasznowiec — nazwa znana tylko z „Metryki”, lokalizowana we Frydrychowicach. Według HE 12 (s. 193 s.v.) prawy dopływ Frydrychówki. Nie

typie Kreja, 1960), z unieruchomieniem członu atrybutywnego z interfiksem -y- (nazwa uznawana dotąd za niejasną, por. ostatnio Wolnicz-Pawłowska, 2006, s. 170–171). Innymi przykładami są *Rytemoczydła* czy *Ryte Błoto*.

⁵⁹ Kamieńcowi przypisano kwadraty S8–T8 — zapewne eksplorator był przekonany, że *Rzycka Woda* jest nazwą przysługującą fragmentowi cieku „bardziej górnemu” niż rzekomy Kamieniec.

⁶⁰ Charakterystyczne, dobrze widoczne z drogi Kraków–Cieszyn płaskowzgórze z pojedynczym, rosnącym na szczycie drzewem (dębem szypułkowym).

widziałem wypisów z „Metryki” dotyczących tej miejscowości, wiadomo jednak, że we wsi tej Frydrychówka przyjmuje zarówno prawe, jak i lewe dopływy. Można zatem mieć wątpliwości, czy przypisanie obiektu do dorzecza prawego opierało się na czymś więcej niż tylko na intuicji.

Nazwę wywiedziono w HE 12 od apelatytu *straszny*, co nie przekonuje z uwagi na osobliwą strukturę (formant *-owiec* w derywacji odprzymiotnikowej?). Bezpośrednim etymonem było zapewne nazwisko *Straszny*, występujące współcześnie w sąsiednim powiecie Bielsko-Biała i w Mysłowicach (por. MoiKrewni). Jak wiadomo, *-owiec*, zwłaszcza na pobliskim Górnym Śląsku formant wyspecjalizował się w tworzeniu toponomastycznych struktur dzierzawczych (por. SNGŚ 1–16, *passim*).

Sułkowski Potok — w HE 12 (s. 197 s.v.) zamieszczono zapis z LuKrakXVI 1 (s. 204) i dokumentację nazwy Sułkowic andrychowskich (por. Lubaś, 1968, s. 146). Nie zidentyfikowano dorzecza (recypienta), podany arkusz mapy (Mp. 25-wad. 3) wskazuje jednak jednoznacznie⁶¹ na sugerowaną lokalizację w dorzeczu Wieprzówki. Tymczasem hydronim z 1564 r. źródło lokalizuje na terenie Sułkowic nad Harbutówką, około 30 km na wschód od Sułkowic andrychowskich, jak jednoznacznie wynika z tekstu „Lustracji” (odpowiednie dane można odczytać np. z indeksu LuKrakXVI). Najprawdopodobniej *Sułkowski Potok* jest jedną ze starszych nazw Harbutówki, dokumentowanych w HE 12 (s. 63–64 s.v.) dopiero pokrewną nazwą z „Metryki”.

Mamy tu zatem do czynienia z jedną z kilku w HE 12 nazw, które z pewnością zostały umieszczone w dorzeczu Wieprzówki błędnie⁶².

Swornica — w HE 12 (s. 199 s.v.v.) opracowano dwa hasła o takim brzmieniu: jedno na podstawie zapisu z UN (16, s. 77) lokalizowanego w Nidku, drugie na podstawie formy zapisanej w „Metryce” w Wieprzu („heute nicht mehr existierender Bach”). Oba zapisy odnoszą się jednak niewątpliwie do tego samego cieku (oczywiście na różnych jego odcinkach), jako że nazwa *Swornica* (i *Siarnica* na współczesnych mapach turystycznych (MpZiem-Ośw) i na Geoportalu) odnoszona jest do cieku wypływającego w Nidku (ze stawu obok starego kościółka) i kończącego bieg na terenie północnego Wieprza (MpNidInter). <*Siarnica*> to oczywiście błąd typu drukarskiego (może pro *<*Sfornica*> lub nawet *<*Sfarnica*>, z hiperpoprawnym <*a*>). W hasłach brak też danych hydrograficznych; współcześnie Swornica łączy się z Włosienią (w miejscu 49°55'3,3"N, 19°22'24,5"E) i obie zasilają system kanałów doprowadzających

⁶¹ Na przykład Gościbia (dopływ Harbutówki w Sułkowicach) ma podany arkusz Mp. 25-myśl. 4,1 (HE 12, s. 56 s.v.).

⁶² Wspomnijmy tu jeszcze hasło *Młynówka* (10) (HE 12, s. 119), obiekt lokalizowany w Łękach (pow. oświęcimski), zawierających się całkowicie w dorzeczu Soły. Hasło powinno być zatem znaleźć się w HE 9.

wodę transportowaną z Wieprzówki do tzw. stawów gierałtowskich (na pograniczu Wieprza i Gierałtovic), istnieje jednak także skanalizowane odprowadzenie do samej Wieprzówki (ujście 49°55'20,8"N, 19°23'1,3"E). Według niektórych źródeł (MpWprzInter) odcinek wspólny nosi nazwę *Włosień*, według innych (MpGeoportal Raster) — *Siarnica*. Hydronim *Swornica* powtarza się kilkakrotnie na Śląsku, w basenach górnej Wisły i górnej Odry (wszystkie w granicach Śląska, por. SNGŚ 13, s. 124 s.v.), niewątpliwie był to zatem nieuchwycony przez badaczy apelatyw topograficzny, zapewne o znaczeniu 'przekopa, kanał łączący stawy i doprowadzający do nich wodę' (**svorbn-*). Przekazy apelatywu *svornice* o podobnym znaczeniu ('kanał odwadniający?') znane są z czeskiego (zob. Mal'ko, 1974, s. 70 s.v., za rękopiśmienną pracą J. Kubína „Ještědské nářečí”) obok różniącego się tylko jedną głóską, ale zapewne niespokrewnionego terminu *svodnice*. Wyraz śląski został najpewniej przejęty z Czech dopiero w średniowieczu, razem z innymi elementami gospodarki stawowej. Wspomnijmy, że na Swornicy w latach siedemdziesiątych–osiemdziesiątych XVIII w. funkcjonował przynajmniej jeden większy staw (Mieg I/B sekcja 11: 2B), ciek zatem — choć naturalny — pełnił też bezpośrednio rolę kanału stawowego.

Świepietnik — jedyny zapis z 1577 r. z krakowskich ksiąg ziemskich, lokalizowany w kontekście Andrychowa, odniesiono w HE 12 (s. 202–203 s.v.) do „heute nicht mehr existierender Bach”. Jak wskazano wyżej, analiza kontekstu nie pozostawia wątpliwości, iż było to określenie dzisiejszej Rzyczanki na granicy Sułkowic, Zagórnika i Andrychowa. Autor niniejszego przyczynku, rodowity andrychowianin, z nazwą *Świepietnik* nie zetknął się nigdy, ani w żywym języku, ani w literaturze, nazewnictwie miejskim czy na mapach. Najprawdopodobniej wyszła ona z użycia kilkaset lat temu.

Przez wzgląd na postać nazwy (derywat na *-nik*, do objaśnienia oczywiście przy założeniu pierwotnej grupy *Świepietny Potok) na wzmiankę zasługiwałaby hipoteza K. Rymuta (1982), rekonstruującego na podstawie najstarszych zapisów nazwy wsi *Świepietnicy* pod Jasłem nieznaną skądinąd apelatyw *świepietnik 'bartnik'. A. Bańkowski (1982, s. 58) zwrócił jednak uwagę, że zapisy z XII w. z końcowym <-i> (później hydronim i ojkonim ustalają się jako *Ś(w)iepietnica*, por. HE 15, s. 96 s.v. *Olszanka*) można objaśnić jako formę dualną, nawiązującą do dwuczłonowości wsi bądź też jej położenia w widłach *Świepietnicy* i *Świepietniczki. Inną możliwością objaśnienia tego kłopotliwego zapisu byłoby dopatrywanie się w nim formy miejscownika. Jak się zdaje, brak odesłań do tej pracy w tomach HE świadczyłyby o wycofaniu się K. Rymuta z tego przypuszczenia (jakkolwiek sam artykuł został przedrukowany w wyborze prac autora z 2007 r.).

Jest to zatem jedna z ciekawszych nazw rzecznych dorzecza Wieprzówki (pierwotnie może i samej Wieprzówki również w dolnym biegu, zob. wyżej),

informującą o występowaniu zanikłego dziś leksemu przed XVI w. również na ówczesnym pograniczu małopolsko-śląskim, stanowiącą też argument przeciwko hipotezie o jego wschodniosłowiańskim pochodzeniu, podtrzymywanej ostatnio przez W. Witkowskiego (2013, s. 116).

Targaniczanka — pierwotna postać *Targanica* (HE 12, s. 203) wymaga pogłębionego komentarza etymologicznego. Jeżeli uznać ją za pierwotny hydronim o motywacji topograficznej, należałoby nawiązywać do znaczeń nieco odmiennych od odpowiadające czasownikowi w polskim języku ogólnym (HE 12 (l.c.): 'zausen, zupfen, zerren'). W polszczyźnie obok 'ciągnąć gwałtownym ruchem, szarpać, wicherzyć, czochrąć' poświadczono także 'wprawiać w gwałtowny ruch' (Boryś, 2005, s. 627). Z formalnego punktu widzenia nazwa stanowi derywat od imiesłowu biernego (pierwotnie przeszłego) *targanā*, uniwerbizujący grupę atrybutywną (**Targana rzeka?*). Można zakładać, że w momencie powstawania nazwy imiesłów ('wprawiony w gwałtowny ruch') stał się już przymiotnikiem o znaczeniu 'gwałtownie poruszający się', używanym także w odniesieniu do ruchu (wezbranej?) wody w rzece⁶³. Inną możliwością byłoby rozważane dotychczas znaczenie 'zniszczony' (znane z gwar małopolskich *potargać* 'zniszczyć', np. brzegi⁶⁴, *potargany* 'podniszczony, np. o zrujnowanym budynku'), odnośzone do zrywanych brzegów. Brak prefiksu, oczekiwanego w formie dokonanej czasownika, przemawia jednak przeciwko późnej genezie imiesłowu. Uchodząca w niewielkiej odległości od starego Andrychowa Targaniczanka z pewnością była tak czy inaczej nazywana już pod koniec pierwszej połowy XIV w., choć przekazy nazw z tego gniazda znamy dopiero z XVII w.⁶⁵

Jako obowiązującą postać współrzednego ojkonimu podano w haśle *Targanicę* (tak jeszcze w WUN III (s. 445)). Otóż trzeba z naciskiem podkreślić, że informacja ta jest już nieaktualna; w terenie używana jest wyłącznie postać pluralna

⁶³ Potencjał powodziowy rzeki jest duży. Szerokim, ogólnopolskim echem odbiła się powódź na Targaniczance 24 sierpnia 2005 r., podczas której zerwane lub uszkodzone zostały wszystkie mosty, a sąsiednie ulice Andrychowa uległy zalaniu. Z tej okazji wydano płytę DVD z nagraniami wideo z akcji ratunkowej i usuwania szkód popowodziowych (egzemplarz w dyspozycji autora); powstały też okolicznościowe opracowania hydrologiczne (Florek i in., 2007). Według tych autorów podstawową przyczynę częstych i gwałtownych wezbrań Targaniczanki stanowią parametry fizjograficzne jej zlewni. Czynniki ten działał zatem także przed wiekami, osłabiany nieco przez pełne zalesienie stoków górskich, ograniczające spływ powierzchniowy podczas ulewnych opadów.

⁶⁴ Por. z zapisków zasłużonego andrychowianina (dziś patrona ulicy w mieście) F. Pachla z 1903 r.: „[...] wylał potok Rzycki [...], potargał brzegi” (Oboza, b.d., s. 4).

⁶⁵ Według HE 12 (l.c.) dopiero z „Metryki” (1786–1788), miejscowość Targanica jednak pojawia się bodaj po raz pierwszy w niepublikowanych rękopisach kościelnych z lat 1645 i 1663 jako wieś przynależna do parafii w Andrychowie (Zwoliński, 1993a, s. 11 i przypis 13). W rękopisach andrychowskich zaświadczone ją kilkakrotnie pod datami z pierwszej i początku drugiej połowy XVII w. (lata 1731 i 1761; zob. Putek, 1946, s. 24, i 1969, s. 322), w 1729 r. w wizytacji kościelnej (Zwoliński, 1993a, l.c.).

Targanice. Autor, którego pamięć sięga połowy lat siedemdziesiątych, nigdy nie zetknął się z taką postacią w żywym języku mówionym. Według informacji matki (z 2012 r. i wcześniejszych) forma ta używana była przez — jak to określono, „starych społeczników” — np. pochodzącego z Roczyn ojca gen. C. Kiszczaka (lata sześćdziesiąte i siedemdziesiąte XX w.), nie była zaś używana przez mieszkańców środkowych Sułkowic. Spotykałem ją natomiast wielokrotnie (co zresztą wywoływało u mnie duży dysonans poznawczy) w lokalnym piśmiennictwie, głównie w opracowaniach historycznych. Pluralizacja stanowiła może konsekwencję wieloczęściowości wsi (*Targanica Dolna* i *Górna*, łącznie *Targanice*), a utrwaliła ją zapewne analogia do konsekwentnie pluralnej postaci nazwy sąsiednich Sułkowic (być może właśnie w Sułkowicach powstać ta upowszechniła się najwcześniej).

Turoń — jedyny zapis z „Metryki” (HE 12, s. 208 s.v.) pozostawiono bez identyfikacji (ogólnie teren wsi Rzyki — potok nieistniejący lub bez nazwy). Tekst „Metryki” lokalizuje potok na terenie niwy Lasy Pańskie (część południowo-zachodnia). Na współczesnych mapach Rzyk znajdujemy wymieniony już w „Metryce” oronim *Turoń*, zlokalizowany między potokami Ryta i Doliny. Ponieważ Ryta została w „Metryce” wymieniona pod swą nazwą (zob. wyżej), zaś *Doliny* figurują tam jeszcze jako nazwa terenowa, nie wodna (co koresponduje z etymologią nazwy), wypada przyjąć, że *Turoń* był starszą nazwą późniejszych Dolin (rozumianych jako dopływ Pracicy). Nie powinien zatem zostać wyodrębniony jako osobne hasło.

Uwer B[ach] — nazwa znana z mapy Kummerera, odniesiona do dzisiejszej Klimaski. Mało prawdopodobne jest przypuszczenie autorów HE 12 (s. 212 s.v.) o genezie niemieckiej (por. *ober* ‘górný’) — dlaczego autor mapy, dokonując przekładu nazwy polskiej, posłużyłby się nieliteracką formą wyrazu? Podobne wątpliwości dotyczą sugerowanego przez jednego z recenzentów wydawniczych niniejszego artykułu związku z niem. *Ufer* ‘brzeg’. Wiejskiego osadnictwa niemieckiego w połowie XIX w. w Rzykach zapewne nie było, jakkolwiek np. niektórzy osiemnastowieczni właściciele lokalnej huty szkła byli Niemcami (Zieliński, 2003, s. 62). Postać *Uwer* powtarza się ponadto — z dość szczegółowym opisem obiektu — w latach siedemdziesiątych XIX w. w opisie Rzyk w tzw. Tekach Schneidra (por. Oboza, b.d., s. 1), nie można zatem kwestionować trafności przekazania tej postaci. A. Bańkowski (listownie, 2013) sugerował prapostać **Uwyr* (← **U Wýra?*), ale w takiej formie oczekiwalibyśmy ewolucji **Uwýr* > **Uwér* > gw. **Uwyr*. Nazwę należy uważać za wciąż niewyjaśnioną w sposób zadowalający.

Wielka — obiekt lokalizowany przez „Metrykę” w Sułkowicach (HE 12, s. 215 s.v. *Wielka* (2)). Użycie apelatywu *rzeka* (*rzeka Wielka*), nigdy niestosowanego w odniesieniu do małych potoków, sugeruje wprost, że jest to określenie Rzyczanki jako największej we wsi rzeki.

W drugiej połowie XX w. potoki sułkowskie nie miały prawdopodobnie nazw sensu stricto; autor w latach osiemdziesiątych (na terenie wsi znajdowało się gospodarstwo dziadków; jedno z ich pól leżało na skarpie bezpośrednio nad doliną tego potoku) nie potrafił wydobyć takiej nazwy własnej od miejscowych; mówiono: „rzyka”, „potok”. Prawy (wschodni) z tych cieków na jednej z map podpisany jest *Bołęcina*, na innej *Golęcina* (!), co uznać należy za błąd lub nazwę czysto kartograficzną (właściwa Bołęcina nazwana jest tam *Bołęcinką*). Dość prawdopodobne, że prawe, dłuższe ramię źródłowe tego potoku nosiło w przeszłości nazwę *Náwiešnica (dziś nazwa części wsi, UN 16, s. 10, na mapach w kilku miejscach wsi wzdłuż owego potoku), o strukturze powtarzającej się kilkakrotnie w funkcji hydronimu w dorzeczu górnej Wisły (zob. HE 12, s. 125).

Wieprzówka (2) — takie hasło opracowano w HE 12 (s. 218), dokumentując je zapisem z mapy Mp25-wad 3. Obiekt określono jako lewy dopływ Wieprzówki na terenie Rzyk o długości 6,1 km. Rozpoznanie sytuacji hydrograficznej w Rzykach prowadzi jednak do wniosku, że obiektem tym mogła być tylko Pracica; chodzi więc o wariant czysto kartograficzny, z pewnością nieużywany w terenie (nazwą całego cieku opisano uważaną za ciek źródłowy Pracicę). Hydrograficzny sposób hasłowania przyjęty w serii „Hydronymia Europaea” kłóci się zatem z koncepcją wyodrębnienia osobnego hasła.

Włosień — w hasle HE 12 (s. 224 s.v.) podano, iż źródła rzeki znajdują się na terenie południowego Wieprza. Włosień wypływa dwoma porównywalnej wielkości ramionami — prawym południowym w południowo-zachodnim Wieprzu pod przysiółkiem Biała Droga (na mapach to ramię bywa istotnie podpisywane *Włosień*, por. MpNidInter, co kłóci się z lokalizacją nazwy *Najbrów Potok*, zob. niżej), lewym północnym na terenie południowego Nidku pod przysiółkiem Nideckie Podlesie (w „Metryce” potoki te noszą prawdopodobnie inne nazwy, zob. niżej).

Gdy w czasach licealnych zapytałem szkolnego kolegę zamieszkałego w środkowym Wieprzu o inne poza Wieprzówką cieki na obszarze wsi, otrzymałem odpowiedź *bobreg i vušeň*. Wskazuje to, że w gwarze występowało (występuje?) w nazwie pochylone *ũ* lub nowsze *u*, którego dostępne i zestawione w HE 12 przekazy nazwy nie honorują (nie natrafił na nie również eksplorator materiału dla UN-ów, notujący tylko *vušeŕj*, gen. *vušeňi ~ vušeňa*). Identyczna nazwa (*Włusień*; por. Putek, 1938, s. 18) występuje na terenie pobliskiego Osieka.

Trzecia uwaga dotyczy etymologii. W HE 12 powiązано nazwę z określeniami trawiastych roślin nadbrzeżnych; w systemie wodnym, do którego należy Włosień, występują cieki (np. kanał transportujący wodę do stawów gieraltowskich), w których rozwijają się rośliny p o d w o d n e o długich łodygach/plechach (przypominających i zachowujących się w wodzie na podobieństwo pukli

długich włosów — prawdopodobnie chodzi o różne gatunki skrzętnic). Być może ciekii nizinne (por. jeszcze *Włosienicę*, mały dopływ Wisły poniżej Oświęcimia, HE 9, s. 223, s.v. †*Włosianica*), tolerujące takie rośliny, na tych podgórskich terenach zwracały szczególną uwagę ludzi w kontraście do pobliskich rzek o rzeźmie górskim, gdzie rośliny podwodne ze względu na częste gwałtowne wezbrania nie mogły trwale ukorzeniać się i rozwijać. W takim układzie związek etymologiczny między leksemem *włos* i hydronimem nie zakłada koniecznie pośrednictwa gatunkowej nazwy roślinnej.

Wykrętowski — zapis z „Metryki”, potok na niwie Leśnej w Targanicach, bez możliwości bliższej lokalizacji (uchodzący jednak powyżej ujścia zlokalizowanego potoku Zarębczany/Zarębki, stanowiącego granicę niw). W HE 12 (s. 227 s.v.) hydronim wywiedziono od apelatywu *wykręt*, lecz struktura nazwy nie pozostawia wątpliwości, że utworzono ją od nazwiska *Wykręt*, stosunkowo częstego w gminie Andrychów (znanego autorowi zwłaszcza z Andrychowa i udokumentowanego tu już w XVII w.; zob. Kulczykowski, 1967, s. 7).

Zagórnik — jedyny zapis z 1577 r. (hydronim wymienia także (jako historyzm?) R. Truś (2008, s. 334)), kilkanaście lat później nazwa pojawia się jako ojkonim (Teki Pawińskiego, 1581; czy jednak osada identyczna jest z dzisiejszym Zagórnikiem?). Na mapie Porębskiego (1563) brak śladów osadnictwa na tym terenie (informację Trusia o założeniu Zagórnika w XIV w. potraktować trzeba jako legendę). Przez Zagórnik płynie potok, na zachód od zabudowań centrum wsi zbiegający się z drugim, opływającym z przeciwnej strony wzgórze Skornicę, i uchodzący z prawego brzegu do Rzyczanki. Według LuKraKXVI (1, s. 223, przyp. 363) załążkowe osadnictwo rozwijające się od 1560 r. między Andrychowem, Inwałdem i Sułkowicami, a więc na terenie późniejszego Zagórnika, określano jako *Nowa Wieś*, opinia ta polega jednak na nieporozumieniu⁶⁶. W tekście wizytacji bpa K. Kazimierskiego w r. 1598 (informacja na stronie parafii andrychowskiej) jako wieś należąca do parafii andrychowskiej

⁶⁶ Jest to niemożliwe, gdyż jeszcze w 1577 r. teren późniejszego Zagórnika stanowił część Inwałdu, będącego wsią szlachecką. Tymczasem osadnicy z Nowej Wsi, jak wynika z tekstu „Lustracji”, korzystali z wolnizny, zobowiązani jedynie do odstawiania 10 kop gontów do zamku zatorskiego. Taka osada mogła powstać jedynie na terenie regaliów (w przeciwnym razie nie interesowałiby się nią lustratorzy), a więc w tym wypadku lasów przy źródłach Wieprzówki, na południe od również szlacheckich Sułkowic (por. też Siemionow, 1984, s. 325–326). Uporczywe obstawianie przy identyfikacji Nowej Wsi z Zagórnikiem, opiera się — poza zbyt kurzowym trzymaniem się kryterium geometrycznego — również na nierozpoznananiu przebiegu zachodnich granic inwałdzkich, wynikającym z przekonania o niezidentyfikowaniu Chrostownej Góry, Świepietnika, potoku Zagórnik itd. (p. wyżej). Rację mieli najpewniej J. Putek (1938, s. 196; 1969, s. 439) i A. Siemionow (l.c.), identyfikujący tę osadę z późniejszymi Rzykami lub ich częścią. Ewentualnie mogłoby chodzić o osadnictwo w południowej części Zagórnika, nad lewym z cieków składających się na Potok Zagórnicki (por. przypis kolejny).

wymieniany jest jednak nie *Zagórnik*, a *Zagórnicek*⁶⁷. Sugeruje to nieustabilizowanie postaci ojkonimu, wynikające z wyczuwanej prawdopodobnie przez użytkowników motywacji podlegającej wahaniom nazwą potoku; ciekę źródłowe dzisiejszego Potoku Zagórnickiego nosiłyby wówczas nazwy *Zagórnik* i *Zagórnicek*. Interpretację tę wspiera pluralna postać nazwy wsi (*Zagórniki*)⁶⁸ w jednym z późniejszych źródeł (LuKraXVI 1, s. 223, przypis 363, z nieogłoszonej dotąd drukiem lustracji z 1569 r., i LuKraXVII 1, s. 111). Jako górę oddzielającą dolinę potoku od miejsca powstania nazwy możemy identyfikować bądź pasmo Kobyłej Głowy (widziane z Inwałdu), bądź stosunkowo niewielką Pabisiową Górę (jeśli widzianą z Andrychowa).

Lewy z cieków źródłowych Zagórnika nosi(ł) także nieodnotowaną w HE 12 nazwę *Skorni Potok* — tak jest podpisany na niektórych współczesnych mapach (AtlLasMałop), uwzględniających w sąsiedztwie także wzgórze i przysiółek *Skornica*. Według A. Siemionowa (1984, s. 389) *Skórnica* (z taką postacią nie spotkałem się nigdzie indziej) została udokumentowana już w XVIII w. Wydaje się, że obok *Skorniego Potoku* funkcjonowały także oboczne hydronimy *Skornica* i *Skornic(z)ek* (Putek, 1938, s. 18; ta ostatnia jako nazwa osady). Geneza tej nazwy nie jest całkiem jasna, można brać pod uwagę zarówno derywację od przymiotnika *skorni ‘skory, szybki (o ruchu wody)’ (typ słowotwórczy: *białny*), jak i pochodzenie dzierżawcze (apelatyw *skornia* zaświadczony jest, jak wiadomo, w znaczeniu ‘rodzaj prymitywnego obuwia’; por. przezwiskową nazwę miejscową *Lyskornia* < *Lyse Skornie*, zapewne ‘ludzie o wytartym obuwiu’). Nazwisko *Skornia* występuje najbliżej na Górnym Śląsku (MoiKrewni).

Za Krawcami — zapis tylko z „Metryki” (HE 12, s. 229 s.v.: nieistniejący lub nienazywany): „granica niwy wschodnia od drogi po wierch Gancarza idącej nadół dalej nadół pomiędzy ona grunta czyli pastwiska do potoka za Krawcami zwanego i dalej tym potokiem pomiędzy grapy skaliste i krzaki aż do kamieńca i rzeki przez wieś idącej”.

Z cytatu wynika identyfikacja z dzisiejszym potokiem przepływającym przez przysiółek Młocki (jego raczej prawym niż lewym ciekim źródłowym), spływa-

⁶⁷ Według Putka (1969, s. 198) miejscowość Zagórnicek pojawia się po raz pierwszy w akcie powoławczym wojska kwarcianego z 1562 r. (nb. kwartę ustanowiono w 1563 r.). Czy jednak istotnie chodzi o tę okolice? Jeżeli tak, byłaby to wieś królewska (tylko z takich pobierano kwartę), a więc znajdowałaby się na południe od dzisiejszego Zagórnika, może właśnie nad potokiem Skornim, od co najmniej XVIII w. stanowiącym granicę między Zagórnikiem i Rzykami. Osada ta, później zanikła względnie włączona do Zagórnika lub Rzyk, mogła być identyczna ze wspomnianą wyżej Nową Wsią. Według J. Putka (1938, s. 18, bez podania bezpośredniego źródła informacji) *Zagórnicek* i *Skornicek* były dwiema nazwami tej samej osady na terenie dawnego księstwa zatorskiego, co potwierdzałoby lokalizację nad potokiem Skornim.

⁶⁸ A. Siemionow (1984, s. 325–326), a za nim R. Truś (2008, s. 309) odnoszą tę nazwę do Rzyk.

jącym ze stoków Gancarza na zachód w głębokiej dolinie, której krawędzie należy identyfikować z wymienionymi grapami (ujście 49°49'15,8"N, 19°22'53,4"E). Potoki uchodzące do Rzyczanki powyżej nie mają odcinków biegu mogących stanowić granicę wschodnią.

Zamost — lokalizowany przez „Metrykę” w Rzykach, bez możliwości ścisłego umiejscowienia (HE 12, s. 231–232 s.v.). Tekst „Metryki” podaje jednak, iż zachodnia granica niwy Lasy Pańskie biegła „od pola ornego Kluki [zidentyfikowanego; zob. wyżej], przez pastwiska pomiędzy o[r]ne grunta, ponad [tzn., jak można wnosić, wertykalnie powyżej jego źródeł lub biegu, a więc nieco na zachód] potok Zamost zwany, przechodząc potok krzaczysty na drugą stronę”. Jeżeli most w Rzykach na drodze z Andrychowa, poświadczany niedwuznacznie tą nazwą, znajdował się w przybliżeniu w tym samym miejscu co dziś, z ciekiem można identyfikować potok płynący w kierunku wschodnim i uchodzący do Rzyczanki z lewego brzegu między przysiółkami Szczęśniaki i Butory (MpBesMł; ujście 49°49'18,8"N 19°22'45,9"E). Nazwa *Zamost* została by zatem nadana z perspektywy Rzyk.

Zarębki — w HE 12, s. 232 (s.v.) odniesiono do cieku „prawdopodobnie nieistniejącego” (Targanice), jakkolwiek obiekt wodny określany nazwą *Zarębki B.* na mapie Kummerera odnotowywany jest przez wszystkie współczesne mapy o odpowiedniej skali (por. MpAnd; MpBesMł; AtlLasMałop). Jest to krótki górski strumień o długości niespełna 2 km, wypływający kilkoma źródłiskami w przysiółku Podpuszcza i uchodzący do Targaniczanki z lewego brzegu w Rysiówce (ujście 49°48'33,7"N 19°9'31,0"E). Pokrewny zapis *Zarębczany* znany jest z „Metryki”, potok stanowił fragment granicy niw Wiejskiej (północnej) i Leśnej (południowej).

Nie mam natomiast uwag do hasła **Potok** (Targanice), por. HE 12, s. 151 (s.v. *Potok* (16)) — odpowiedni obiekt jest pewnie zlokalizowany na podstawie przekazów kartograficznych. Zagadkową nazwę *Lendwok* (pogranicze Choczni i Frydrychowiec), według MpGeoportal i PRNG odnoszącą się także do sporego dopływu Frydrychówki⁶⁹, omówić może w innym miejscu.

Porównanie wydanego zeszytu „Urzędowych nazw” z maszynopisem, który trafił do Krakowa z Warszawy przez Poznań w listopadzie 2014 r., ujawniło, że w kilku wypadkach jego redaktorzy (M. Karaś i A. Zaręba) pominęli w ostatecznej wersji podaną przez eksploratorów informację o odnoszeniu nazw także do obiektów płynących. Chodzi o następujące trzy przypadki (omawiam je w kolejności alfabetycznej):

⁶⁹ Inne źródła notują tylko: osiedle o takiej nazwie na terenie Frydrychowiec; por. UN 16, s. 26: część wsi i pola; MpZiemOśw.

Najbrów Potok — według UN 16 (s. 78, Wieprz) tylko lasek; według UNMasz 16 (s. 66, poz. 30) także potok (gw. *Najbruf Potok, Najbrowego Potoka*), nie uwzględniony też w HE 12. Podany kwadrat X7 wskazuje na położenie w zachodniej części Wieprza, na wysokości południka m.in. Przykazy (WX7) i równoleżnika m.in. Podlesia (X6) czy Buka (X6) w Nidku. Pozwala to na jednoznaczny identyfikację z prawym ciekim źródłowym Włosieni, przepływającym tuż obok niewielkiego lasku. W UNMasz ten potok traktowany jest jako dopływ, źródła Włosieni, umieszczane w Nidku (s. 66, poz. 35: „[...] wypływa z Nidku, wpada do Wieprzówki”), musiały być identyczne z ciekim źródłowym lewym. Co ciekawe, nazwisko *Najber nie jest w Polsce znane, w pow. wadowickim zaświadczone za to obficie wariant *Najbor* (por. MoiKrewni), znany mi m.in. z Andrychowa.

Solnisko — według UN 16 (s. 8 (Rzyki)): pola, las, polana i dolina; według UNMasz 16 (s. 49 (poz. 48)) także potok, nieuwzględniony w HE 12. Z podanego numeru kwadratu (P10–R10) wynikałoby położenie na wschód od Klimaski. Nazwę tę znajdujemy na mapach Geoportalu (Orto i Raster) i w PRNG, umiejscowioną około 300 m na południowy wschód od przysiółka Mydlarze, w widłach górnego biegu Rzyczanki/Wieprzówki i kilkusetmetrowego jej lewego dopływu. Trudno jednoznacznie ustalić, do którego z tych dwu cieków mogła się odnosić.

Ubocza — według UN 16 (s. 71 (Brzezinka)): tylko wzgórze i las; według UNMasz 16 (s. 61, poz. 44) także potok (podano zapisy gwarowe *Ubuoca/Uboc, Ubuoce/Ubuocy*). W UNMasz te obiekty zlokalizowane są między Brańczakówką i Balonówką w Brzezince Górnej. Na mapach Geoportalu (Orto) i w PRNG znajdujemy oba te przysiółki, a także nazwę leśną *Na Uboczy*. Wynika stąd, że potok był kilkusetmetrowym lewym dopływem cieku znanego wcześniej jako *Zarębczany* vel *Zarębki* (ujście 49°48'19,8"N, 19°18'33,7"E) lub jego ciekim źródłowym (zob. wyżej hasło *Zarębki*).

NAZWY POTOKÓW W OSIEMNASTOWIECZNYM NIDKU

Miejscowość Nidek położona jest na dziale wodnym drugiego stopnia pomiędzy dorzecziami Soły i Skawy (poprzez Wieprzówkę). Do Wieprzówki spływają wody Swornicy wraz z jej drobnymi, kilkusetmetrowymi dopływami (dwa lewe, jeden prawy), dalej — bezimienny potok o długości około kilometra (urządzono na nim kilka stawów), wypływający spod centrum wsi w kierunku wschodnim, przyjmujący z prawej strony kilkusetmetrową strugę i uchodzący do Włosieni na terenie Wieprza. W południowej części Nidku wypływa lewy, północny ciek źródłowy Włosieni (dwie strugi źródłowe poniżej 500 m długości łączące się w dłuższy ciek).

Do dorzecza Soły należą: Mały Potok Malecki (nazwa według MpBesMł; inną nazwą jest *Buk*; zob. wyżej), tworzący na pewnym odcinku granicę między Nidkiem i Bulowicami, oraz jego niewielki prawy dopływ, obecnie płynący w całości przez teren zalesiony. Bliżej centrum wsi (nieco na zachód od zabytkowego kościoła) znajdują się źródła potoku spływającego w kierunku Osieka (trzy ciekły źródłowe nieprzekraczające 1 km długości).

W HE 12 (s. 16, 24, 40, 184 s.v.v.) z terenu Nidku zacytowano z „Metryki” osiem nazw niezlokalizowanych potoków (*Bandura, Blizny, Budzin, Dębowy, Długi, Kopacz, Sosnowy i Starocha*). W wyciągach przechowywanych w pracowni SHGKr wymieniono je wszystkie bez kontekstu, w granicach dwu wyodrębnionych we wsi niw: południowej, Zanawsiańskiej (*Budzin, Kopacz, Starocha*), i północnej (Nadewsie, pozostałe nazwy). Identyfikacja ich z wymienionymi ciekami nie jest obecnie możliwa; można jedynie przypuszczać, iż *Bliznym* (etymologicznie ‘bliskim’) nazywano potok niewiele oddalony od zabudowań wsi, którego wszakże nie możemy obecnie zidentyfikować. Nie ma też podstaw, by przypisywać te nazwy obiektom obecnie nieistniejącym — liczba nadal istniejących cieków jest w Nidku wciąż większa niż liczba przekazanych nazw. Pominięcie w naszych rozważaniach najmniejszych obiektów implikuje, że przynajmniej dwie z tych nazw określały ciekły należące do zlewni Soły, nie powinny zatem znaleźć się w HE 12. Nie wiemy jednak, które to nazwy. Najrozsądniejszym krokiem byłoby dla autorów podbeskidzkich tomów HE powtórzenie wszystkich nazw w tomach 9 i 12, z adnotacją „w dorzeczu Wieprzówki lub Soły”. W nowszych opracowaniach i bazach danych, gdzie nie będzie konieczności dokonywania takich rozstrzygnięć (np. w opracowywanej aktualnie ogólnopolskiej elektronicznej bazie hydronimów), problem takiej kwalifikacji nie będzie oczywiście istniał. Być może wykrycie — po uzyskaniu dostępu do pełnego tekstu rękopisu — prawidłowości geograficznych regulujących układ tekstu „Metryki” pozwoli określić części wsi, w których płyną ciekły noszące wymienione nazwy i uczynić ich identyfikację bardziej prawdopodobnymi.

WNIOSKI

Powyższe spostrzeżenia sumują się w krytyczną opinię dotyczącą warsztatu autorów HE 12. Zbrali oni (z pewnymi pominięciami) materiał źródłowy lokalizowany w kontekście miejscowości położonych w dorzeczu Wieprzówki, lecz w przypadku danych nie pochodzących z nowszych map w zasadzie uchylił się od wdrożenia standardowych procedur identyfikacyjnych. Zastosowane powyżej wnioski, pozwalające pewnie lub z dużym prawdopodobieństwem zlokalizować i zidentyfikować większość nazw małych obiektów wymienia-

nych w opracowaniu, niczym w istocie nie różni się od powszechnego w toponomastyce identyfikowania zanikłych nazw wodnych z konkretnymi ciekami na podstawie rozpoznania geografii okolic, stanowiących kontekst tekstowy tych przekazów (por. prace historyka E. Rymara (np. 1989) czy J. Domańskiego (np. 1968; 1996; 2001)).

Największy sprzeciw budzić musi jednak zbyt częste, niemal automatyczne deklarowanie zaniku obiektu wodnego w sytuacji współczesnej nieuchwytności jego dawnych nazw. Rozpoznanie sytuacji fizjograficznej wskazuje, że w miejscowościach, z których zapisywano nazwy wodne w źródłach historycznych, liczba realnie istniejących cieków (mających wyraźnie zaznaczone łożyska i przez większą część roku doprowadzających wodę) zawsze przewyższa liczbę odrębnych nazw spotykanych w danym źródle. Tymczasem niekrytyczna lektura tomów HE może prowadzić czytelnika do wniosku, iż po XVIII w. w dorzeczu górnej Wisły miała miejsce jakaś katastrofa ekologiczna, która spowodowała zanik większości mniejszych cieków. Czytelnik musi jednak postawić sobie pytanie: skoro zanikały cieki nazywane, to czy cieki istniejące do dziś nazywane nie były? Czy wobec tego cieki nazywane, skoro zanikły, nie były mniejsze od wciąż istniejących? Czy zatem jest możliwe, by cieki najmniejsze były nazywane (i wymieniane w źródłach) częściej niż cieki średniej wielkości? Na ten najbardziej dyskusyjny aspekt opracowywania haseł zwłaszcza małopolskich tomów serii „Hydronymia Europaea” (nie dotyczy to opracowań dorzecza Sanu) należy zwrócić szczególną uwagę badaczy hydronimii polskiej, zachęcając ich do podejmowania głębszych studiów nad lokalizacją obiektów wymienianych pod nazwami w źródłach historycznych. Możliwości (i wyzwania) na tym polu są wciąż duże.

Druga uwaga dotyczy mapy Kummerera (w pewnej mierze także innych cytowanych map). Wydaje się, że osoba opracowująca materiał (prawdopodobnie H. Mól⁷⁰) nie konsultowała tej mapy, dysponując tylko niezlokalizowanymi ściśle wypisami autorstwa innych; inaczej bowiem trudno wyjaśnić spotykane w HE 12 zaskakujące błędy w identyfikacji podpisywanych nazwami obiektów. W połączeniu z wyraźnie błędnymi informacjami zawartymi niekiedy na samej mapie materiał Kummerera (zwłaszcza jeżeli stoi w sprzeczności z innymi przekazami, a czerpany jest wyłącznie za pośrednictwem małopolskich tomów HE) należy traktować z dużą ostrożnością. Należałoby też przeprowadzać na bieżąco kwerendę wydawanych arkuszy mapy Miega, która w HE została wykorzystana bardzo wybiórczo.

⁷⁰ K. Rymut (HE 12, s. 8) następująco charakteryzuje udział tej badaczki w pracach nad książką: „Sie exzerpierte Belege aus Katasterkarten, ordnete sie in die Kartei und half bei der redaktionellen Arbeit”.

Trzeba wreszcie zwrócić uwagę na aspekt praktyczny posługiwania się różnymi typami map. Doświadczenie pokazuje, że mimo posługiwania się teoretycznie dokładnymi mapami średnioskalowymi (wojskowe lub cywilne „powiatówki” z lat sześćdziesiątych XX w. o skali 1 : 25 000) badacze nie są w stanie doszukać się na nich nazw tworzących gniazda nazewnictwa z nazwami znanymi z innych źródeł. Może zatem należy sięgnąć w szerszym zakresie po współczesne mapy turystyczne, w coraz większym wyborze dostępne także w Internecie, charakteryzujące się zwykle mniejszą skalą (1 : 50 000, 1 : 75 000), ale też w większym stopniu uwzględniające nazewnictwo?

ŹRÓDŁA I LITERATURA

- (Mp)Geoportal — mapy Polski dostępne na www.geoportal.gov.pl.
- ActTerrCrac — Acta terrestria Cracoviensia. Księgi ziemskie krakowskie, rkps, Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Krakowie [cyt. za: HE 12 i SHGKr].
- Alexandrowicz, S. (1984). Najstarsza mapa szczegółowa ziem polskich: Stanisława Porębskiego mapa księstwa oświęcimskiego i zatorskiego z 1563 roku. Wątpliwości w sprawie genezy i autorstwa. *Mente et Litteris*, s. 357–372.
- Andrych. — Andrychów, Krosno: P. U. H. Roksana. 2007.
- AtlLasMałop — Atlas lasów Małopolski [skala 1 : 50 000, dodatek do „Gazety Krakowskiej”, b.d. [2000–2013]].
- Babik, Z. (2001). Najstarsza warstwa nazewnictwa na ziemiach polskich (w granicach wczesnośredniowiecznej Słowiańszczyzny). Kraków: Universitas.
- Bańkowski, A. (1980). Metateza w toponimii polskiej. *Rozprawy Komisji Językowej ŁTN*, 25, s. 5–15.
- Bańkowski, A. (1982). Zmiany morfemiczne w toponimii polskiej. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Boryś, W. (2005). Słownik etymologiczny języka polskiego. Kraków: Wyd. Literackie.
- Czopek-Kopciuch, B. (1995). Adaptacje niemieckich nazw miejscowych w języku polskim. Kraków: IJP PAN.
- Domąński, J. (1968). Staropolskie nazwy rzeczne w okolicach Trzebnicy. *Onomastica*, XIII, s. 172–192.
- Domąński, J. (1996). [rec.] HE 9. *Onomastica*, XL, s. 199–208.
- Domąński, J. (2001). [rec.] K. Rymut, M. Majtán, *Gewässernamen im Flußgebiet des Dunajec (Nazwy wodne dorzecza Dunajca)*, Stuttgart 1998 (HE 13). *Onomastica*, XLV, s. 338–348.
- ËSSJa — Ètimologičeskij slovar’ slavânskikh âzykov. Praslavânskij leksičeskij fond. 1–. Moskva: Nauka, 1974–.
- Florek, J., Stuzýński, A., Mucha, J. (2007). Hydrodynamic Effects of Flood Wave Travel along Targaniczanka Stream. *Acta Scientiarum Polonorum Formato Circumiectus*, 6 (4), s. 37–48.
- Fraenkel LEW — E. Fraenkel. *Litauisches etymologisches Wörterbuch*. 1–2. Heidelberg–Göttingen: Carl Winter & Vandenhoeck/Ruprecht, 1962–1965.
- Fryś, A., Pytel-Skrzypiec, M., Wołek-Bury, M. (2014). Zdjęcia lotnicze naszego miasta z 1926 r. *Nowiny Andrychowskie* 9 (285), s. 34–38.

- Głąb, T. (1967). Beskid Andrychowski. Kraków–Nowa Huta: Zarząd Oddziału PTTK przy Andrychowskich Zakładach Przemysłu Bawelnianego.
- GM II — Lehns- und Besitzurkunden Schlesiens und seiner einzelnen Fürstenthümer im Mittelalter. Theil II. Leipzig: Verlag von S. Hirzel, 1883.
- Godłowski, K. (1985). Przemiany kulturowe i osadnicze w południowej i środkowej Polsce w młodszym okresie przedrzymskim i w okresie rzymskim. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Gonet, S. (1909). Śpiewki ludowe z okolic Andrychowa. *Lud*, 15, s. 108–136, 229–247, 340–355.
- Gruchoń, M. (1970). Gwary zachodniej Wielkopolski. Poznań: UAM.
- GWisła — Dorzecze górnej Wisły. 1–2. Warszawa: PWN, 1986.
- HE — seria „Hydronymia Europaea”, Stuttgart: F. Steiner Verlag, 1985–2005.
- HE 9 — K. Rymut. Gewässernamen im Flußgebiet der oberen Weichsel von der Quelle bis zu Soła und Przemsza (Nazwy wodne dorzecza górnej Wisły od źródeł do Soły i Przemszy). Stuttgart: F. Steiner Verlag, 1993.
- HE 12 — K. Rymut. Rechte Zuflüsse zur Weichsel zwischen Soła und Dunajec (Nazwy wodne prawobrzeżnych dopływów Wisły między Sołą a Dunajcem). Stuttgart: F. Steiner Verlag, 1996.
- HE 15 — K. Rymut. Gewässernamen im rechten Zuflußgebiet der Weichsel zwischen Dunajec und Wisłok (Nazwy prawobrzeżnych dopływów Wisły między Dunajcem a Wisłokiem). Stuttgart: F. Steiner Verlag, 2000.
- Heck, W. (1891). Archiwa miejskie księstw oświęcimskiego i zatorskiego. Kraków: nakładem autora.
- HW — Hydronymia Wisły. 1. Wykaz nazw w układzie hydrograficznym, Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1965.
- IndSGP — Indeks alfabetyczny wyrazów z kartoteki „Słownika gwar polskich”. 1–2. Kraków: IJP PAN, 1999.
- Karasz, M. (1963). Ze studiów nad toponomastyką Żywiecczyzny. 4. *Przybradz*. *Onomastica*, VIII, s. 61–68.
- Kleczkowski, A. (1920). Dialekt Wilamowic w zachodniej Galicji. Fonetyka i fleksja. Kraków: PAU.
- KodTyn — Kodeks dyplomatyczny klasztoru tynieckiego. Lwów: Ossolineum, 1875.
- Kreja, B. (1960). Drobiazgi słowotwórcze. 3. Gwar. *bożymęka*, 4. *Jaskrawy*. *Język Polski*, XL, s. 44–46.
- Kulczykowski, M. (1967). Dwa wieki miasta Andrychowa (1767–1967). Kraków: Komitet obchodu 200-lecia miasta Andrychowa.
- Kummerer — Administrativ-Karte von der königreichen Galizien und Lodomerien [...] von Carl Kummerer, Ritter von Kammersberg [...]. Wien, 1855 [skala 1 : 115 200].
- Lubaś, W. (1968). Nazwy miejscowe południowej części dawnego województwa krakowskiego. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- LuKraXVI — Lustracja województwa krakowskiego 1564 roku. 1–2. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1962.
- LuKraXVII — Lustracja województwa krakowskiego 1659–1664. 1–3. Warszawa: Instytut Historii PAN, 2005.
- Mal’ko, R. N. (1974). Geografičeskâ terminologiâ češkogo i slovackogo âzykov (na obšeslavânskom fone). Minsk: Nauka i tehnikâ.
- Metryka — Metryka józeffińska, rkps, 1785–1788. Centralne Archiwum Historyczne, Lwów, zbiór nr 19 [cyt. za wypisami dotyczącymi miejscowości pow. śląskiego, przechowywanymi w pracowni Słownika Historyczno-Geograficznego Małopolski w Średniowieczu w Krakowie].
- Mieg — Galicja na józeffińskiej mapie topograficznej (1779–1783). IB, sekcje 1–30. Kraków: Uniwersytet Pedagogiczny, 2012 [skala 1 : 28 800].

- MoiKrewni — www.moiKrewni.pl [internetowa wyszukiwarka nazwisk polskich wraz z lokalizacją na mapie powiatów].
- MpAnd — Plan miasta i gminy Andrychów. Kraków: Wyd. Pod Aniołem, 1997 [dwie mapy, skale 1 : 11 000 i 1 : 31 000].
- MpAndOkol — Andrychów i okolice [mapa]. Katowice: Przedsiębiorstwo Geodezyjno-Kartograficzne, 1991 [dwie mapy, skale 1 : 10 000 i 1 : 25 000].
- MpBesMał — Beskid Mały. Mapa turystyczna. Warszawa: Państwowe Przedsiębiorstwo Wydawnictw Kartograficznych, [skala 1 : 75 000].
- MpBesMał50 — Beskid Mały. Mapa turystyczna. Kraków: Wyd. Compass, 2012 [skala 1 : 50 000].
- MpNidInter — mapa sołectwa Nidek dostępna w serwisie gminy Wieprz: (http://wieprz.pl/content/maps/solectwo_nidek_k.jpg).
- MPV – Monumenta Poloniae Vaticana. 1–3. Kraków: Akademia Umiejętności, 1913–1914.
- MpWprzInter — mapa sołectwa Wieprz dostępna w serwisie gminy Wieprz: (http://wieprz.pl/content/maps/tablica_wieprz%20_k.jpg).
- MpZiemOśw — Ziemia Oświęcimska. Mapa turystyczna. Wyd. 2. Kraków: Wyd. Compass, 2006 [skala 1 : 50 000].
- MSGP — Mały słownik gwar polskich. Red. J. Wronicz. Kraków: Lexis, 2010.
- Musiał, M. (2010). Śladami kultury góralskiej w Beskidzie Małym. Andrychów: Drukarnia Drukpress.
- Nałepa, J. (1968). Słowiańszczyzna północno-zachodnia. Podstawy jedności i jej rozpad. Poznań: PTPN.
- Nazwiska — K. Rymut. Słownik nazwisk współcześnie w Polsce używanych. 1–10. Kraków: IJP PAN, 1992–1994.
- NMPol — Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany. 1–. Kraków. IJP PAN–Wyd. Naukowe DWN, 1996–.
- Obóz, A. (b. d.). Wieprzówka w aspekcie historycznym [czterostronicowa broszurka z kolorowymi zdjęciami rozdawana w 2012 r. w Izbie Regionalnej w Andrychowie; egzemplarz w dyspozycji autora].
- Pietkiewicz, S. (1980). Studia nad dokładnością dawnych map ziem polskich. Trzy mapy z XVI i XVII wieku. Część 2: Mapa księstwa oświęcimskiego i zatorskiego Stanisława Porębskiego (1563). Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej, Seria C 24, s. 63–78.
- Porębski — Dvcatvs Oswieczensis et Zatoriensis descriptio. Sta[ńisław]. Por[ębski]. pinxit. Wenecja 1573 [skala ok. 1 : 250 000].
- PRNG — Państwowy Rejestr Nazw Geograficznych, <http://www.codgik.gov.pl/index.php/darmowe-dane/prng.html> [pliki w formacie xml].
- Putek, J. (1938). O zbójnickich zamkach, heretyckich zborach i oświęcimskiej Jerozolimie. Szkice z dziejów pogranicza śląsko-polskiego. Kraków.
- Putek, J. (1946). Z dziejów wsi polskiej. Warszawa.
- Putek, J. (1969). Miłościwe pany i krnąbrne chłopcy włościany. Szkice i sylwetki z dziejów poddaństwa, pańszczyzny, grabieży wojskowych, procesów sądowych i innych form ucisku społecznego na dawnym pograniczu śląsko-polskim. Warszawa: LSW.
- Rauscher, R. (1931). Soudní knihy osvĕtimské a zatorské z r. 1440–1562, Praha: Učená společnost Šafaříkova.
- Rymar, E. (1989). O kilku pomijanych nazwach rzecznych w dorzeczu Parsęty. Onomastica, XXXIV, s. 269–271.
- Rymut, K. (1982). Kto to byli *świepietnicy*? Studia Linguistica Polono-Jugoslavica, 2, s. 37–41.
- SEK — W. Boryś, H. Popowska-Taborska. Słownik etymologiczny kaszubszczyzny. 1–6. Warszawa: Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy, 1994–2010.

- SG — Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. 1–15. Warszawa: nakładem F. Sulimierskiego i W. Walewskiego, 1880–1902.
- SG-KP — Słownik geograficzno-krajoznawczy Polski. Warszawa: Wyd. Naukowe PWN 1992.
- SGPKar — J. Karłowicz. Słownik gwar polskich. 1–6. Kraków: Akademia Umiejętności, 1900–1911.
- SHGKr — Słownik historyczno-geograficzny województwa krakowskiego w średniowieczu. 1–. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1985–.
- Siemi onow, A. (1984). Ziemia wadowicka. Monografia turystyczno-krajoznawcza. Wadowice: Komisja Turystyki Górskiej Oddziału PTTK „Ziemia Wadowicka”.
- Ślawski SEJP — F. Ślawski. Słownik etymologiczny języka polskiego. 1–5, Kraków: TMPJ 1952–1982.
- SNGŚ — Słownik etymologiczny nazw geograficznych Śląska. 1–16. Warszawa–Wrocław–Opole: PWN–Instytut Śląski w Opolu 1970–2014.
- SP — Słownik prasłowiański. 1–. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1974–.
- SPPP — Starodawne Prawa Polskiego Pomniki. 1–10. Kraków 1856–1888.
- SpXVI — Słownik polszczyzny XVI wieku. 1–. Warszawa: Instytut Badań Literackich PAN, 1964–.
- SSN — Slovník slovenských nářečí. 1–. Bratislava: Veda 1995–.
- SStp — Słownik staropolski. 1–11. Warszawa–Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich–IJP PAN, 1953–2002.
- Tr u ś, R. (2008). Beskid Mały. Przewodnik. Pruszków: Oficyna Wydawnicza Rewasz.
- UN — Urzędowe nazwy miejscowości i obiektów fizjograficznych. 1–. Warszawa: Urząd Rady Ministrów, 1961 [cyt. głównie UN 16 — pow. wadowicki, Warszawa 1964].
- UNMasz 16 — tzw. maszynopis profesorski UN [etap przejściowy systematyzowania zebranego w terenie materiału w celu ostatecznego opracowania i wydania zeszytów UN; cyt. tylko maszynopis obejmujący dawny pow. wadowicki, dokument obecnie digitalizowany w Instytucie Języka Polskiego PAN w Krakowie].
- Wacyk, E. (1984). Beskid Makowski. Katowice: KAW.
- Witkowski, W. (2013). Jeszcze raz o najdawniejszych zapożyczeniach ruskich (wschodniosłowiańskich) w języku polskim. Rocznik Sławistyczny, 62, s. 159–167.
- Wolnicz-Pawłowska, E. (2006). Nazwy rzeczne dorzecza Warty od źródeł do ujścia Proсны. Warszawa: DiG.
- WUN — Wykaz urzędowych nazw miejscowości Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. 1–3. Warszawa: Wydawnictwa Akcydensowe, 1980–1982.
- Zaj ą c, M., Zaj ą c, A. (red.). (2001). Atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w Polsce. Kraków: Pracownia Chorologii Komputerowej Instytutu Botaniki UJ.
- ZDM — Zbiór dokumentów małopolskich. 1–8. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1962–1975.
- Zieliński, J. (2001). Ścieżkami Pańskiej Góry. Andrychów: Urząd Miejski w Andrychowie [?].
- Zieliński, J. (2003). Do źródeł Wieprzówki, Andrychów: Polska Fundacja Ochrony Przyrody „Pro Natura” w Krakowie.
- Zięba, P. (2009). Monografia wsi i parafii Bulowice koło Kęt. Kęty: Muzeum im. Aleksandra Kłosińskiego w Kętach.
- Zwoliński, A. (1993a). Miasto Ankwiczów. Z dziejów Andrychowa. Kraków.
- Zwoliński, A. (1993b). U stóp Jawornicy. Z historii Sułkowic-Bolęciny. Kraków: Urząd Miasta i Gminy w Andrychowie.
- Zaki, A. (1974). Archeologia Małopolski wczesnośredniowiecznej. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.

ANEKS

Układ hydrograficzny nazewnictwa rzeczno-dorzeczni Wieprzówki (w porządku od ujścia do źródeł)

Wieprzówka (XV–XXI) a. *Wieprzanka* (XX) gb *Świepietnik* (XVI) a. *Rzeka Andrychowska* (XVIII) a. *(Rzeka) Wielka* (XVIII) a. *Rzyczanka* (XIX–XXI) a. *Rzycka Woda* (XX) a. *Rzycki Potok* (XX) a. [?] *Solnisko* (XX)

- ← *Frydrychowska Rzeka* (XVIII) a. *Frydrychówka* (XIX–XXI) gb *Blearowski* (XVI) p
- ← [?] *Łochaczka* (XVIII) p
- ← *Młyńska* (XVIII) gb *Stawki* (XX–XXI?) l
- ← *Lendwok* (XXI?) p
- ← *Stawki* (XIX–XXI) a. *Przikopa B.* (XIX) gb *Inwaldzianka* (XX?–XXI) a. *Jazówka* (XX) p
- ← *Potok* (XX) l
- ← *Sachetnik* (XX) a. *Szlachetnik* [!] (XVIII) p

Niezlokalizowane w dorzeczu Frydrychówki: *Strasznowiec* (XVIII),

- ← *Włosień* (XVIII–XXI) a. *Włósień* (XX) l
- ← *Swornica* (XVIII–XXI) a. *Siarnica* [!] (XX–XXI) l
- ← *Najbrów Potok* (XX) p

Niezlokalizowane w dorzeczu Włosieni lub Soły: *Budzin* (XVIII), *Kopacz* (XVIII), *Starocha* (XVIII)

Niezlokalizowane w dorzeczu Swornicy lub Soły: *Bandura* (XVIII), *Blizny* (XVIII), *Dębowy* (XVIII), *Długi* (XVIII), *Sosnowy* (XVIII)

- ← *Bobrek* a. *Bóbrka* (XIX–XXI) gb [!] *Buk* l
- ← *Krakowica* (XVI–XXI) a. [!] *Bobrzek* (XIX) a. *Inwaldzianka* (XX) p
- ← *Głęboki Potok* (XVI) l
- ← *Wiesen B[ach]* (XIX) a. *Młynówka* (XX–XXI) p
- ← *Targaniczka* (XVIII) a. *Roczynka* (XVIII–XIX) a. *Targaniczanka* (XIX–XXI) a. *Roczonka* (XIX) l

- ← *Łączny Potok* [?] (XVIII) lp
- ← *Potok* (XIX–XXI) l
- ← [?] *Cisowiec* (XVIII) p
- ← *Zarębczany* (XVIII) a. *Zarębki* (XIX) gb. *Ubocza* (XX) l

- ← [!] *Bołęcina* (XXI) l
- ← *Zagórnik* (XVI) a. *Potok Zagórnicki* (XX) p
- ← *Graniczny* (XVIII) a. *Skorni Potok* (XXI) l
- ← *Bołęcinka* (XVIII–XXI) a. *Bobrzyner Bach* [!] (XIX) l
- ← *Krzaczysty* [?] (XVIII) p

Niezlokalizowane w górnym dorzeczu Bołęcinki: *Kliska* (XVIII)

- ← *Zamost* (XVIII) l
- ← [?] *Kłuki* (XVIII) p
- ← *Za Krawcami* (XVIII) p
- ← *Hutta bach* [sic!] (XVIII) a. *Chuta* [sic!] (XVIII) a. *Praciak* (XIX) a. *Pracica* (XIX–XX) a. *Doliny* (XIX–XX) db [!] *Ryta* (XIX) l
- ← *Ryta* (XVIII–XXI) a. *Ritti Bach* [sic!] (XVIII) a. [!] *Klimaska* (XIX) p
- ← [?] *Turoń* (XVIII) a. *Doliny* (XX) a. *Dolina* [!] (XX) p
- ← [?] *Kokocnik* (XVIII) a. [!] *Uwer B[ach]* (XIX) a. *Klimaska* (XX–XXI) a. *Klimoska* (XX) l

← [?] *Kokocnik* (XVIII) 1

← [?] *Solnisko* (XX) 1

Niezlokalizowane w dorzeczu górnej Wieprzówki: *Pod Milerzami* (XVIII)

Objaśnienia

liczby rzymskie w nawiasach okrągłych — stulecia, z których pochodzą poświadczenia nazwy; p — dopływ prawy, l — dopływ lewy; a. — albo; [!] przed nazwą — nazwa zapewne błędnie przypisana/zidentyfikowana w źródle; [?] przed nazwą — moja niepewność co do właściwej identyfikacji nazwy; [!] po nazwie — forma prawdopodobnie skażona graficznie; [?] po nazwie — podejrzenie wzięcia określenia apelatywnego za nazwę własną

SUMMARY

RIVER NAMES OF THE WIEPRZÓWKA DRAINAGE BASIN — COMMENTS ON ENTRIES PUBLISHED IN “HYDRONYMIA EUROPAEA” 12

The river Wieprzówka is an approximately 30 km long, left tributary of the Skawa river in the western part of Lesser Poland. The paper presents critical comments and remarks on the entries in question published in the 12th volume of the series “Hydronymia Europaea” in 1996. Extensive use of contemporary maps, historical sources and some other published and unpublished materials has enabled the author to correct and / or enrich our knowledge of the river names of that area. In particular, many historical names which, according to the authors of the volume, referred to objects that no longer exist or are nameless, now can be unequivocally identified with local rivers and streams. Among the etymological remarks contained in the paper, perhaps the most interesting are those aiming at the reconstruction of a topographic term **krakovъ* > **kraków* connected with the arboreal flora.

Key words: Wieprzówka drainage basin, Polish hydronyms, “Hydronymia Europaea” series